Республика кунĕ ячĕпе саламлатпăр!

чăваш халăх хаçачĕ

ХЫПАР

1906 çулхи кăрлачăн 21-мĕшĕнче тухма тытăннă 1918 çулхи нарăс уйăхĕнчен тĕрлĕ ятпа тухнă 1991 çулхи çурлан 30-мĕшĕнче "ХЫПАР" ятпа тепĕр хут тухма пуçланă

СССР Аслă Канашĕн Президиумĕ 1968 çулхи пуш /март/ уйăхĕн 11-мĕшĕнче "Коммунизм ялавĕ" /халĕ "Хыпар"/ хаçата "ХИСЕП ПАЛЛИ" орденпа наградăланă

"ХЫПАР" никĕслевçи Н.В.Никольский (1878–1961)

120/26526/ № | Ытлари кун, 2014, çĕртме (июнь), 24 | Хакĕ ирĕклĕ | WWW.hypar.ru

Çыхăнусем вăй илчĕр

Çĕртме уйăхĕн 20-мĕшĕнче Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Мускавра РФ субъекчĕсен пуçлăхĕсен Раççей Ют çĕр-шывсен ĕçĕсен министерстви çумĕнчи канашĕн XXIII ларăвне хутшăнна. Унта пăхса тухнă тĕп ыйту – НППП анлăшĕнчи интеграци процесĕсене аталантарас енĕпе регионсем килĕштерсе ĕçлессин пĕлтерĕшĕ.

Ларура тухса калаçнă май Раççей ют çĕр-шывсен ĕçĕсен министрĕ Сергей Лавров НППП туса хуни çĕр-шывсемпе халăхсен кÿршĕллĕ ырă хутшăнăвĕсене çирĕплетме пулăшнине палăртнă. Раççей регионĕсем Пĕрлĕхри çĕр-шывсемпе çыхăну тытас тĕлĕшпе пуян опыт пухнă. Беларуçпа тата Казахстанпа уйрăмах лайăх çыхăнусем йĕркеленнĕ. Шел те, паллă пулăмсене кура Украинăпа çыхăну тытасси татăлнă. Сергей Лавров каланă тăрăх – чикĕ леш енче пурăнакан йăхташăмăрсем Раççей гражданлăхне илессине ансатлатассипе çыхăннă программăсем хăйсен уссине кăтартнă. Тĕслĕхрен, Украинăра пурăнакан, РФ гражданлăхне илес кăмăллă çынсен шучĕ виçĕ хут ÿснĕ.

Михаил Игнатьев та сăмах илнĕ. Вăл Чăваш Енре НППП йышĕнчи çĕр-шывсемпе экономика çыхăнăвне çирĕплетес тĕлĕшпе тимлĕ ĕçленине палăртнă. 2013 çулта Пĕрлĕхри çĕр-шывсемпе çыхăннă тулашри суту-илÿ çаврăнăшĕ 42% пысăкланнă, республикăн тулашри суту-илÿ çаврăнăшĕн чĕрĕкĕпе танлашнă /АПШн 94,7 млн долларĕ чухлĕ/. Кăçалхи кăрлач-пуш уйăхĕсенче Пĕрлĕхри çĕр-шывсемпе çыхăннă тулашри суту-илÿ çаврăнăшĕ 32% ÿснĕ. Анчах çак кăтарту чакас хăрушлăх пур, мĕншĕн тесен НПППри çĕр-шывсемпе çыхăннă тавар çаврăнăшĕн пĕтĕмĕшле калăпăшĕн 67,6% шăпах Украина тÿпи.

Беларуç Республикипе те лайăх çыхăну йĕркеленĕ. Тулашри суту-илÿ çаврăнăшĕ пĕлтĕр 1,2 хут пысăкланнă. Суту-илÿпе экономика тата культура çыхăнăвĕсене анлăлатас тĕлĕшпе ĕç ушкăнĕ туса хунă. Беларуçпа Чăваш Ен Таможня пĕрлĕхĕн территорине усă курнă техника илсе килесси ÿснине кура ятарлă хÿтлĕх тĕпчевĕ ирттермешкĕн Еврази экономика комиссине пĕрле чĕнсе каланине хатĕрленĕ. Ыйтăвĕ чăннипех çивĕч. Пĕлтĕр кăна Раççей рынокĕнчи усă курнă техника импорчĕ 12% хăпарнă. Çавна май Чăваш Енпе Беларуç ют çĕр-шывсен транспорт хатĕрĕсене обязательнăй йĕркепе сертификацилемелли мерăсене çирĕплетме сĕннĕ.

Михаил Игнатьев ларăван пĕтĕмлетÿ документне Суту-илÿ тата Экономика аталанăвĕн министерстви валли сĕнÿсем кĕртмелли çинчен каланă. Чăваш Республикин Таможня пĕрлĕхĕн территорине усă курнă ют техникăна илсе кĕртес тĕлĕшпе чарусем палăртмалли пуçарăвне ырлама сĕннĕ. Сергей Лавров Чăваш Ен Пуçлăхĕнчен ку ыйтупа уйрăм çыру хатĕрлеме ыйтнă.

Ларура çавăн пекех интеграци процесĕсем вăй илесси çак ĕçе обществăна, граждансене явăçтарнинчен килнине палăртнă. Гуманитари, культура аспекчĕсем НППП анлăшĕнчи халăхсем çывăхланассине çирĕплетеççĕ. Çавна май патшалăхсем экономика енĕпе çывăхланни кăна мар, общество пурнăçĕн ытти енĕпе, культура тĕлĕшпе çыхăну тытни те пысăк пĕлтерĕшлĕ.

Тĕслĕхрен, Азербайджанра, Беларуçра, Казахстанра, Кăркăсстанра, Таджикистанра, Туркменистанра, Узбекистанра, Украинăра йышĕпе пысăк чăваш диаспорисене йĕркеленĕ. Вĕрентÿре икĕ еншĕн те усăллă ĕçтешлĕх вăй илнĕ: Чăваш Енре аслă шкулсем Украинăри, Беларуçри, Казахстанри университетсемпе тачă çыхăну тытса ĕçлеме 10 ытла килĕшÿ тунă. Çавна май гуманитари сферинчи пĕрлехи право уйĕ интеграци процесĕсене малалла аталантармалли çирĕп никĕс пулма пултарать.

Ларура çавăн пекех йăхташăмăрсем Раççее куçса килес ыйтусене ансатлатас ыйтăва тишкернĕ. Патшалăх программипе килĕшÿллĕн Раççее 195 пин çын ытла куçнă, вĕсен çемйисенче 2 пин ытла ача çуралнă. Куçса килнисен 40% ытла – аслă пĕлÿллĕ, 75% – ĕçлеме пултаракан çулсенче, 20% – çул çитменнисем, 5% – пенсионерсем. Пĕлтĕрхипе танлаштарсан Украинăран куçнисен шучĕ 5 хут ÿснĕ.

■ **К.ЯКОВЛЕВ**

Китайпа алла-аллăн

cap.ru сайчĕн сăн ÿкерчĕкĕ

Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев ĕнер Самарта федерацин Атăлçи округĕнчи тата Китай Халăх Республикинчи Янцзы шывĕн Тури тата Вăтам юхăмĕнчи регионсен ертÿçисен «çавра сĕтелĕн» виççĕмĕш ларăвне хутшăннă.

Ларăва Михаил Бабич полпред тата КНР Патшалăх Канашĕн членĕ Ян Цзечи ертсе пынă. Унта хутшăнма Атăл тăрăхне Китайăн 100 ытла çынран тăракан сумлă делегацийĕ килнĕ.

Чăваш Енĕн инвестици майĕсен презентацийĕ иртнĕ. Михаил Игнатьев маларах ĕçлĕ тĕл пулусем йĕркеленине аса илтернĕ, вĕсенче ЧР Экономика аталанăвĕн министерстви, Аталану корпорацийĕ тата Китайри Сычуань Ксилин, Транстек Инжиниринг Корпорейшен компанисем инфратытăм тата ял хуçалăх проекчĕсене пурнăçлас кăмăлли çинчен калакан килĕшÿсене алă пуснă.

Республика Пуçлăхĕ палăртнă тăрăх – ĕçтешлĕхĕн малашлăхлă çул-йĕрĕсенчен пĕри – ял хуçалăх продукцийĕ туса илесси, ăна тирпейлесе сутасси. Çакăн валли Канаш тăрăхĕнче питĕ лайăх логистика районĕ пур. «Паян эпир 250 га ытла йышăнакан ирĕклĕ çĕр лаптăкĕ пама пултаратпăр, унта тирпейлекен комплекссем, фермăсем вырнаçтармалли инфратытăм пур. Çавăн пекех ял хуçалăх культурисем çитĕнтерме 3-5 пин га çĕрпе тивĕçтерме май пур», – тенĕ Михаил Игнатьев.

Чăваш Республики тата Сычуань провинцийĕ, çавăн пекех федераци пĕлтерĕшлĕ Чунцин хули суту-илÿпе экономика тата гуманитари сферисенче тачă çыхăну тытасси çинчен калакан икĕ енлĕ килĕшÿсене алă пуснă.

Çавра сĕтел хыççăн журналистсен ыйтăвĕсене хуравланă май Михаил Игнатьев алă пуснă килĕшÿсем çывăх вăхăтрах пĕрлехи инвестици проекчĕсене пурнăçлассине вăй пама, вĕрентÿ, çамрăксен политики, культура, туризм сферисенчи ĕçтешлĕхе анлăлатма пулăшассине палăртнă.

■ **Н.АНДРЕЕВ**

ЧНК: Устав çĕнелчĕ, ĕç-хĕл карти аслăланчĕ

Республика кунне уявлама тĕрлĕ регионтан йăхташсем килсе çитрĕç. Çак пулăмпа усă курса Чăваш наци конгресĕ Мăн Канаш ларăвне ирттерчĕ. Тĕпрен илсен унăн кун йĕркинче регионсен хушшинчи общество асăннă организацийĕн Уставне сÿтсе явас ыйту пулчĕ.

Ларăва ЧНК Президенчĕ Николай Угаслов уçрĕ. Малтанах ĕç органĕсене – президиума, секретариата, редакци тата шутлав комиссийĕсене – çирĕплетрĕç.

– Чăваш наци конгресĕн VIII Аслă Пухăвĕнче организацин Уставне çĕнетмелли çинчен ыйту хускатнăччĕ. Унти хăш-пĕр пункт паянхи саккунсемпе килĕшсе тăманни паллăччĕ. Ку ĕçе вăраха тăсмалла маррине ăнланатпăр: саккунпа килĕшсе тăман документлă пĕрлешĕвĕн шăпи иккĕленÿллĕ. Кĕске хушăра ЧНК Президиумĕпе ятарлă комисси Уставăн çĕнĕ редакцине хатĕрлерĕç. Ку енĕпе комисси членĕсене Николай Лукианова тата Александр Павлова уйрăммăн тав тăватăп, – терĕ Конгресс ертÿçи Николай Угаслов.

Проекта сÿтсе явма тытăниччен Устава хатĕрлекенсене сăмах пачĕç.

– 2013 çулхи юпа уйăхĕнче иртнĕ Аслă Пуху хыççăн пуçăнтăмăр пысăк ĕçе. Малтанхи Уставăн кăшкарĕ çеç тăрса юлчĕ темелле: сĕнÿсене шута илсе /тиркекен те, мухтакан та чылай пулни Конгресс ĕç-хĕлĕ çынсемшĕн икĕ айкки те тăвайкки евĕр пулманнине çирĕплетрĕ/ нумай юсарăмăр-хушрăмăр. Документăн проектне халăх патне пичетпе электрон мелĕпе çитертĕмĕр, – Устава çĕнетесси пĕр-икĕ кунри ĕç маррине çирĕплетрĕç Николай Лукиановăн сăмахĕсем.

Мăн Канаш ларăвне килсе çитнĕ йăхташсенчен чылайăшĕ, шел, сÿтсе явмалли проекта пухăва пырсан тин алла тытрĕ. Кашни пайпа, пунктпа тĕплĕн паллашаймарĕ те-и? Апла пулин те залра ларакансен хушшинче сĕнÿ паракан чылай пулчĕ. Акă, калăпăр, Уставăн тĕп тĕллевĕсене палăртакан 2-мĕш пайăн 2.1. пунктĕнче çапла палăртни пур: «... нацисен хушшинчи çураçăва тивĕçтерес, Раççей Федерацине демократи, цивилизаци тата федераци патшалăхĕн шайĕнче упраса аталантарас ĕç-хĕл».

– Чăваш Республикине упраса хăварасси çинчен те каласа хăвармаллах кунта, – сĕнчĕ Константин Яковлев.

Пĕтĕмĕшле положенисем, Конгресс тытăмĕ, ăна йĕркелесси çинчен калакан пайсенче те Уставăн çирĕплетнĕ вариантĕнче хушăмсем, уçăмлатнисем пулĕç ахăртнех.

Мăн Канашăн ларăвĕнче Чăваш наци конгресĕн çĕнĕ йышне çирĕплетес ыйтупа та хĕрÿ калаçрĕç. Ĕç-хĕле тухăçлăрах йĕркелес тĕллевпе Президиумăн йышне Чăваш Республикин ертÿлĕхĕнчи çынсене те – вĕренÿ министрне Владимир Иванова, культура министрне Вадим Ефимова, информаци политикипе массăллă коммуникацисен министрне Валентина Андреевăна, экономика аталанăвĕн министрне Владимир Аврелькина – кĕртме йышăнчĕç. Вĕсем регионсен хушшинчи общество организацийĕн ĕç-хĕлне витĕм кÿрес пирки хăшĕ-пĕри иккĕленчĕ пулин те Конгресс хускатнă çивĕч ыйтусене пурнăçа кĕртме чиновниксем те хастар хутшăнасса шанаççĕ ЧНК активисчĕсем.

* * *

Каç кÿлĕм Аслă Пуху ĕçлерĕ. Унта ЧР культура тата вĕренÿ министрĕсем Вадим Ефимовпа Владимир Иванов, ЧР Патшалах Канашĕн депутачĕсем, чăвашлăхшăн çунакан хастарсем хутшăнчĕç.

Съездра сÿтсе явмашкăн тăратнă тĕп ыйтусенчен пĕри – Мăн Канашра пăхса тухнă Устав проектне йышăнасси. Ăна улăштарни пурнăç ылмашăнса пынипе çыхăннă. Конгресăн саманапа тан утмалла. Унсăр пуçне РФ политика тата право тытăмĕ питĕ хăвăрт улшăнса çĕнелет. Конгресс çĕр-шыв тата республика саккунĕсемпе килĕшÿллĕн, тĕнче правине шута илсе ĕçлесе пырать. Чăваш халăхĕ хăй те улшăнчĕ. Ытти халăх пекех вăл тĕрлĕ енлĕ аталану çулйĕрĕ шырать.

Делегатсен нумай шухăшне, сĕнĕвне тĕпе хурса Чăваш наци конгресĕн çĕнетнĕ Уставне пĕр саслă пулса йышăнчĕç.

Тĕплĕнрех – çитес номерте.

■ **И.ИВАНОВА, А.ИЗМАН.**

Г.ВЕРБЛЮДОВ сăн ÿкерчĕкĕ

Уяв ячĕпе!

Хисеплĕ ентешĕмсем!

Сире Республика кунĕ ячĕпе чĕререн саламлатăп!

Чăваш Ен – тĕлĕнмелле илемлĕ тăрăх, кунта ĕçчен, тарават та ырă кăмăллă çынсем пурăнаççĕ.

Эпир хамăрăн халăхăн хăйне евĕрлĕ культурине, авалхи йăли-йĕркине тирпейлĕн упраса ăруран ăрăва паратпăр. Туслăх, пĕр-пĕрне ăнланни, ыттисемпе тимлĕ пулни, тăван çĕре юратни, аслисене хисеплени – çакă пире хамăрăн нумай нациллĕ республикăри тăнăçлăхпа çураçăва упрама пулăшать.

Чăваш Ен çуллен илемленсе, пуянланса пырать, кунти пурнăç та хăтлăланать. Çынсем, кашни çемье хăйсене социаллă пурнăç енĕпе лайăхрах туясси вăй илет. Ку – пирĕн пĕрлехи ĕç кăтартăвĕ.

Экономика ăнăçлă аталанать. Юлашки икĕ çулта строительство керамикин çулталăкра 60 млн штук кирпĕч кăларакан пысăк «KETRA» завод, «Етĕрнесĕт» АУОн тата нимĕçсен Develey паллă компанийĕн ял хуçалăх продукцине тирпейлекен завочĕсем хута кайнă, «Трактор завочĕсем» концернра çĕнĕ йышши «АГРОМАШ 4000» комбайнсен производствине пуçарнă.

Хула-районсенче пурăнмалли çĕнĕ кварталсем çĕкленеççĕ. 2013 çулта пурăнмалли 837 пин тăваткал метр ытла çурт-йĕр хута янă, 10 пин ытла çемье хăйсен çурт-йĕр условийĕсене лайăхлатма пултарнă.

Юлашки икĕ çулта республикăра халăх йышĕ ÿснĕ, нумай ачаллă çемьесен шучĕ 10% пысăкланнă. Ачасен шкулчченхи 23 учрежденине тунă тата реконструкциленĕ. 2014 çулта тата çĕнĕ 14 ача сачĕ уçăлмалла, вĕсен строительстви валли 1 млрд тенкĕ ытла уйăрнă.

Пĕлтĕр Чăваш Ен Раççейĕн чи лайăх спорт регионĕн ятне тивĕçсе Наци премине илчĕ. Пирĕн патра халăх йышлă хутшăнакан физкультурăпа спорт мероприятийĕсем час-часах ирттеççĕ, сывă пурнăç йĕркине пропагандăлатпăр, аталаннă спорт инфратытăмне йĕркеленĕ, çавна май республикăра пурăнакан кашни виççĕмĕш çын физкультурăпа тата спортпа туслă. Кăçал Чăваш Ене спортăн тĕрлĕ енĕпе пĕтĕм Раççейри 18 ăмăртăва ирттерме шаннă. 2015 çулта Шупашкарта çăмăл атлетсен командăсен Европа чемпионачĕ иртмелле, 2016 тата 2018 çулсенче – хăвăрт утакансен Тĕнче кубокĕ.

Пирĕн тĕллев – Чăваш Енре пурăнакан кашни иккĕмĕш çын сывă пурнăç йĕркине тытса пытăр тесе условисем йĕркелесси. Çак тĕллевпе уйăхсерен Сывлăх кунне ирттерме йышăннă – çав кунсенче мĕн пур спорт объекчĕ çынсене тÿлевсĕр йышăнать. Чăваш Енĕн тĕп хулинче юлашки çулсенче шкул стадионĕсен футбол уйĕсене çĕнетнĕ, çуртсен картишĕсенче тренажерсемпе тивĕçтернĕ спорт комплексĕсем вырнаçтарнă, кăмăл пуррисем вĕсемпе пурте усă курма пултараççĕ. 2010-2013 çулсенче кăна Шупашкарта пысăк темиçе спорт объектне хута янă, çав шутра – Чăваш патшалăх педагогика институчĕ çумĕнчи бассейн, ачасемпе çамрăксен 9-мĕш спорт шкулĕн шывра ишмелли бассейнĕ, 2013 çулхи раштавра вара «Спартак» физкультурăпа сывлăх комплексĕн алăкĕсем уçăлчĕç. Шупашкарта спортăн пысăк икĕ объектне – Олимп хатĕрлевĕн маунтинбайк центрне тата Пăр кермене – хута яни çитĕннисемпе ачасене спортăн интереслĕ çĕнĕ енĕсемпе туслашма май парĕ.

Шупашкар хулине никĕсленĕренпе – 550, Чăваш автономи облаçне туса хунăранпа 100 çул çитнине паллă тума хатĕрленесси, çак уявсене ирттересси малашнехи улшăнусемшĕн хушма тĕрев пулĕç. Анлă проектсене пурнăçланă май Чăваш Ен тата та илĕртÿллĕрех регион пуласси куç кĕрет.

Социаллă пурнăçпа экономикăри тата политикăри тăнăçлăх, нацисен хушшинчи çураçу, общество хăрушсăрлăхне, кашни çын прависемпе ирĕкĕсене тивĕçтерни ыранхи куна çирĕппĕн тата шанчăкпа пăхма май параççĕ. Ваттисем «иртни – асра, пуласси – ăсра» тенĕ. Пирĕн халăх нумай ĕмĕре тăсăлакан историйĕнче тума пултарнинчен пĕтĕм лайăххине упраса тата аталантарса пырса, асаттесен халалĕпе йăлисене асра тытса, паянхи çĕнĕ технологисене ĕçе кĕртсе эпир малалла çирĕппĕн куçăпăр.

Чăваш Енре пурăнакансене пурне те çирĕп сывлăх, тăнăçлăх, телей, ырлăх, хамăрăн çĕр-шывăмăр аталанăвĕшĕн пурнăçлакан пархатарлă ĕçре ăнăçу сунатăп!

Чăваш Республикин Пуçлăхĕ **М.ИГНАТЬЕВ.**

Тепĕр çул Шупашкарта кĕтетпĕр!

Çак сăмахсемпе вĕçленнĕ Германири Брауншвейг хулинче çăмăл атлетика енĕпе иртнĕ командăсен Европа чемпионачĕ. Ăмăртусен пĕтĕмлетĕвĕпе Раççейĕн пĕрлештернĕ команди пухмача 25 медальпе пуянлатса иккĕмĕш вырăн йышăннă.

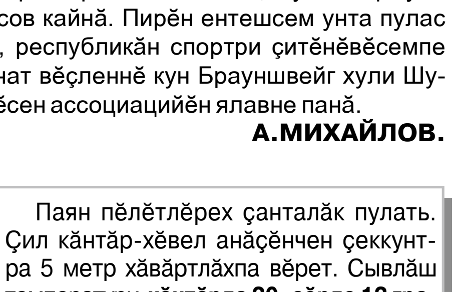

Палăртма кăмăллă: чемпионатра Чăваш Ен чысне шăчăпа сикекен Анжелика Сидорова хÿтĕленĕ. Телее, ăна ăннă – хăйĕн кăтартăвне çĕнетсе пике «ылтăн» çĕнсе илнĕ. Аса илтеретпĕр: командăсен чемпионатне 2009 çултанпа йĕркелеççĕ, унта Европăри чи вăйлă 12 команда хутшăнать. Тепĕр çул сумлă ăмăртăва Шупашкар йышăнĕ. Çавна май Германие çăмăл атлетсен Пĕтĕм Раççейри федерацийĕн тĕп секретарĕ Михаил Бутов, ЧР физкультурăпа спорт министрĕ Сергей Мельников, Шупашкар хула пуçлăхĕ Леонид Черкесов кайнă. Пирĕн ентешсем унта пулас ăмăртăвăн тĕп хулипе, республикăн спортри çитĕнĕвĕсемпе паллаштарнă. Чемпионат вĕçленнĕ кун Брауншвейг хули Шупашкара Европа атлечĕсен ассоциацийĕн ялавне панă.

А.МИХАЙЛОВ.

Çанталăк çинчен

Паян пĕлĕтлĕрех çанталăк пулать. Çил кăнтăр-хĕвел анăçĕнчен çеккунтра 5 метр хăвăртлăхпа вĕрет. Сывлăш температури **кăнтăрла 20, çĕрле 12 градус ăшă.** Атмосфера пусăмĕ 747 мм, сывлăшри нÿрĕк 42 процент.

Кун тăршшĕ 17 сехет те 39 минут.

Строительство комплексĕн ĕçне лайăх хак панă

Çĕртме уйăхĕн 20-мĕшĕнче Мускавра Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев РФ строительство, пурăнмалли çурт-йĕрпе коммуналлă хуçалăх министрĕпе Михаил Меньпе тĕл пулнă.

Михаил Игнатьев Михаил Мене Чăваш Енри строительство комплексĕ 5 уйăхра мĕнле ĕçлени çинчен каласа кăтартнă. Республика çĕр-шывăн пирвайхи регионĕсен хушшинче «Раççей çемйи валли пурăнмалли çурт-йĕр» патшалăх программине хутшăннă. Çак программăна пурнăçласа республикăра 2017 çулччен 210 пин тăваткал метр эконом-класс йышши пурăнмалли çурт-йĕр тăвĕç.

Тĕл пулура çавăн пекех Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçин ветеранĕсене пурăнмалли çурт-йĕрпе тивĕçтерес, Чăваш Республикинче федерации 2011-2017 çулсене йышăннă «Таса шыв» тĕллевлĕ программине пурнăçлас ыйтусене сӳтсе явнă.

Хальхи вăхăтра Раççей Президенчĕн «Тăван çĕр-шывăн 1941-1945 çулсенчи Аслă вăрçин ветеранĕсене пурăнмалли çурт-йĕрпе тивĕçтересси çинчен» указне пурнăçласа Чăваш Енре 5751 ветерана условийĕсене лайăхлатнă. Выранти хăйтытăмлăх органĕсем Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçин ветеранĕсене хваттер кирлĕ çынсен йышне кĕртес тĕлĕшпе малалла ĕçлесçĕ.

Федерацин «Таса шыв» тĕллевлĕ программин мероприятийĕсен шутне кĕртнĕ объектсене тума республикăна 2011-2013 çулсенче федерации бюджетĕнчен 945,6 млн тенкĕ килнĕ. 2012 çулхи юпа уйăхĕнче пĕрлехи водовода туса пĕтернĕ, 10 пин çын пурăнакан Вăрнар поселокне ĕçмелли паха шывпа тивĕçтернĕ. Патăрьел, Шăмăршă районĕсенчи, Комсомольски районĕн кăнтăр пайĕнчи пĕрлехи водовода малалла тунă.

Михаил Мень Чăваш Енĕн строительство комплексĕн ĕçне лайăх хак панă.

■ А.КУЗНЕЦОВА

Мухтав Монуменчĕ умне чечексем хунă

Çĕртме уйăхĕн 22-мĕшĕнче, Ас тăвăмпа хурлăх кунĕнче, Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Шупашкар хулинче «Çĕнтерӳ» мемориал комплексĕнчи Мухтав Монуменчĕ умне чечексем хунă.

Хурлăхлă церемоние çавăн пекех Раççей Федерацийĕн Патшалăх Думин депутачĕ Руслан Тихонов, республикăн ĕç тăвакан тата саккун кăларакан влаç органĕсен представителĕсем, Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçине хутшăннисем, çапăçусен ветеранĕсем, политика партийĕсен, общество организацийĕсен представителĕсем, Шупашкар хулинче пурăнакансем тата тĕп хула хăнисем хутшăннă.

Михаил Игнатьев Тăван çĕр-шывăн 1941-1945 çулсенчи Аслă вăрçинче пуç хунисене пĕр минут шăп тăрса асăннă, Ас тăвăм Часавайĕнче çурта çутнă.

Ас тăвăмпа хурлăх кунне халалланă мероприятисем республика хулисемпе районĕсенче пур çĕрте те иртнĕ.

■ Т.СИДОРОВ

Уяв парни

Çĕнĕ объектсем хута кайрĕç

Республика кунне халалласа иртнĕ шăмат кун «Чăваш Ен» Çусыр базин» АУОпа «АККОНД» АУО халăха уяв парни кӳчĕç – çĕнĕ объектсене хута ячĕç. Савăнăçлă мероприятие Чăваш Ен Пуçлăхĕпе Михаил Игнатьевпа пĕрле РФ Патшалăх Думин депутачĕ Руслан Тихонов, ЧР Министрсен Кабинечĕн Председателĕн çумĕ-ял хуçалăх министрĕ Сергей Павлов, Шупашкар хула администрацийĕн пуçлăхĕ Алексей Ладыков, ЧР Патшалăх Канашĕн депутачĕ Олег Мешков хутшăнчĕç.

Михаил Васильевич çу-сыр базинчи тĕп пулура рабочисене çĕнĕ çитĕнӳсем тума ырă сунчĕ. «Хăвăрăн ĕç выранне хаклăр, квалификацие ӳстерĕр, рынокра паха та йӳнĕ продукцие анлăрах çул парăр», – терĕ.

«Чăваш Ен» çу-сыр бази республикăра – шăнтнă пылак çимĕç туса кăларакан пĕртен пĕр предприяти. Талăкра çак 21 тонна хатĕрлет, ассортимент тĕсĕ 70-рен иртет.

Предприятие модернизацилекен инвестици проектне пурнăçласа АУО хатĕр продукци складне хута ячĕ. Проектăн пĕтĕмĕшле хакĕ 41,4 млн тенкĕпе танлашрĕ, вăл шутра – 29,5 миллионĕ – кредит, ытти – обществăн.

– Производствăна хăватлантарнине, çĕнĕ складпа логистика центрĕ уçнине пула тавар пахалăхĕ лайăхланать, ăна ку чухнехи технологипе çулталăкра 120 тонна упранă тăкака ĕнерхипе паянхине танлаштарсан 10 млн тенкĕ пĕчĕклетме май парать, – пĕлтерчĕ çу-сыр базин генеральнăй директорĕ Антон Романов.

Республика Пуçлăхĕ шăнтнă пылак çимĕçе епле хатĕрленине цехсем тăрăх çӳресе паллашрĕ, çĕнĕ склада та кĕрсе курчĕ. Кунта 24 градус сивĕ, урамра 20 градус пулса åшăччĕ.

«АККОНД» АУОра кондитер изделийĕсен туса кăларас енĕпе çĕнĕ технологи линийĕ уçăлчĕ. Кунта 500 ытла ассортиментпа çулталăкра 50 пинрен нумайрах тонна пылак çимĕç хатĕрлеççĕ. Вăл Раççей регионĕсене, çывăрхи тата инçетри 13 çĕр-шыва саланать.

Акционерсен уçă обществи инвестицие пула ăнăçлă аталанать, пĕлтĕр кăна ăна 500 млн тенкĕлĕх уçă курнă.

Предприяти 2012 çулта 10800 тăваткал метр йышăнакан производство корпусне ĕçе кĕртнĕ. Технологи линийĕсене тăххăрăшне те хута ярсан 1,1 млрд тенкĕлĕх продукци туса кăларма май килет. «АККОНД» вара çулталăкра 27 пин ытларах тонна пылак çимĕç хатĕрлĕ, 400 çын ĕç вырăнĕллĕ пулĕ.

«АККОНД» АУО генеральнăй директорĕ, ЧР Патшалăх Канашĕн депутачĕ Валерий Иванов хăнасене çуллен 2200 тонна шултра канфет туса кăларакан производство линийĕпе паллаштарчĕ. Ăна пула 26 çын ĕç тупнă ĕнтĕ.

Михаил Игнатьев общество ĕçченĕсене Республика кунĕ ячĕпе тата çĕнĕ производство линине хута янипе саламласа: «АККОНД» продукцийĕ Чăваш Енĕн визит карточки пулса тăчĕ. Эсир çĕнĕлĕхсене ĕçе кĕртсе тĕнче шайĕнчи çивĕч тупăшура та ăнăçлă хӳтĕлеме пултаратăр», – терĕ.

Пĕлтĕр предприяти 7 млрд тенкĕлĕх тавар туса кăларнă, республика бюджетне пĕр млрд ытларах тенкĕ налук кусарнă. Çакна республика Пуçлăхĕ пусăмласах палăртрĕ.

■ Валентин ГРИГОРЬЕВ

Чăваш Енре регионсен çыхăнăвне çирĕплетмелле

Çĕртме уйăхĕн 22-мĕшĕнче Правительство çуртĕнче «Чăваш пуçарăвĕ: наци-культура пĕрлĕхĕ – экономикăра килĕштерсе ĕçлессине аталантармалли меслет» ятпа I Пĕтĕм чăваш экономика форумĕ иртрĕ.

Ăна «ТУС» АУО генеральнăй директорĕ, Чăваш наци конгресĕн Президенчĕ Николай Угаслов уçрĕ. «Чăваш Енпе регионсен экономика çыхăнăвне йĕркелесси – форумăн тĕп тĕллевĕсенчен пĕри, – терĕ. – Ăна пурнăçлассишĕн хăвăр пултарнине тума пурне те чĕнсе калатăп. Çыхăну çирĕпленсен ачасене чăвашла лайăхрах вĕрентĕпĕр, культурăна аталантарăпăр, диаспорăн укçа-тенкĕ ыйтăвĕсене татса парăпăр». Конгреса пулăшнăшăн Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Председателĕн çумĕ-экономика политикин, агропромышленноç комплексĕн тата экологи комитечĕн председателĕ, Чăваш наци конгресĕн вице-президенчĕ Олег Мешков, Юрий Зорин, Эдуард Максимов, Александр Лукьянов меценатсене ЧНК наградисене пачĕ.

Республика Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев ячĕпе форум хăнисене Министрсен Кабинечĕн Председателĕ Иван Моторин саламларĕ. Çыхăну çирĕплениссе шанса тăнине палăртрĕ. Министрсен Кабинечĕ хăйĕн суту-илӳпе экономика представительне Раççейĕн 7 регионĕнче çирĕплетнĕ.

О.Мешков ЧР Патшалăх Канашĕн Председателĕн Юрий Попов ячĕпе пухăннисене саламларĕ. «Хисеплĕ тăвансемăрсем, çывăх çыннăмăрсем! – терĕ вăл. – Республикăн, ĕçлĕ çынсен экономикăна аталантарас тĕлĕшпе паха опыт пухнă субъектсенчен ырă тĕслĕх илни пысăк пĕлтерĕшлĕ. Чăваш предпринимателĕсен вăйлă енĕ чылай. Анчах вăйсăр енĕ те пуррине манатпăр. Ăна пĕтермеллех. Ĕçлĕ çынсем Патшалăх Канашĕпе, Министрсен Кабинечĕпе, министерствăсемпе килĕштерсе вăй хурсан малалла каятпăрах. Регионсен икĕ вĕçлĕ çыхăнупа туллин усă курмалла, диаспорăсен наци-культура никĕсĕ çинче экономика «çуртне» çĕклемелле. ЧНК умĕнче шăпах çак тĕллев тăрать. Паянхи форум çыхăну йĕркелес тĕлĕшпе диаспорăсене витĕм кӳрессе шанатăп. Сире вăтам тата пĕчĕк бизнес пулăшĕ».

ЧНК вице-президенчĕ халăхсен хушшинчи хирĕçӳ çынсен туслă хутшăнăвне татнипе пĕрлех экономика çыхăнăвне кăкланине палăртрĕ. Çакна Украина тĕслĕхĕ лайăх çирĕплетет. Раççейре пĕр çул – регионсене килĕштерсе ĕçлеме май туса парасси. «Диаспорăсен укçа ĕçлесе илмелле тата хăйсем пурăнакан субъектсене, Чăваш Ене – Раççее аталантармалла», – терĕ О.Мешков. Çак сăмахсене килĕшмелле. Хальхи вăхăтра нацикультура автономийĕсем кĕмĕлсĕр пĕр ĕç те тăваймаççĕ.

Министрсен Кабинечĕн Председателĕн çумĕ-ял хуçалăх министрĕ Сергей Павлов республика агропромĕн çитĕнӳĕсем çинче чарăнса тăчĕ. Йăхташăмăр бизнесменсене Чăваш Ене инвестици хывса производство йĕркелемешкĕн кирек хăш районта çĕр уйăрассине чăрмав çук терĕ. Экономика министрĕн çумĕ Ольга Ланцова республика пĕлтĕр тата кăçал мĕнле утăмпа малалла утни çинчен каласа кăтартрĕ, ЧР элчисенчен бизнес проекчĕсене пурнăçа кĕртесси пирки Экономика министерствипе çыхăнма ыйтрĕ.

Вĕренӳ министрĕ Владимир Иванов тĕрлĕ çĕрти чăваш ачисем хăйсен сывлăхне çуллен республикăра пухăнса çирĕплетнине, министерство йĕркелекен темиçе олимпиадăпа конкурса хутшăннине палăртрĕ. Çулталăкра пĕрре ирттерекен чăваш диктантне çырма, республикăри вĕренӳ заведенийĕсенчен диплом илсе тухакансене чăваш диаспори чăмăртаннă регионсенче ĕçе вырнаçтарассине çыхăннă ыйтăва тишкерме чĕнсе каларĕ.

Культура министрĕ Вадим Ефимов диаспора вăй илнĕ субъектсенче чăваш кураканне концерт-спектакльпе савăнтарни, илемлĕ литературăпа, методика хатĕрĕпе тивĕçтерни, культура учрежденийĕсем валли Шупашкарта кадрсем вĕрентсе хатĕрлени çинчен пĕлтерчĕ. Республика туризмне сармашкăн тулаш бизнесменсене министерствăна тĕрев пама йыхравларĕ.

Информаци политикин министрĕ Валентина Андреева бизнеса информацин йышлă хатĕрĕсенче еплерех вырăн уйăрнине пахаларĕ, МИХсен ĕçхĕлĕпе паллаштарчĕ. Республикăри тăнăçлăха хавшатма пултаракан темăна çĕклекен хăш-пĕр сайтăн Чăваш Ене аталантарассипе пач çыхăнман тĕллевсене сивлесе хак пачĕ.

ЧНК вице-президенчĕ Петр Ивантаев диаспорăн экономика никĕсне тĕреклетме тĕллев лартнине ырларĕ, конгреса нухрат хывса пулăшма меценатсене тав турĕ. Кун йĕркинчи ыйтăва сӳтсе явма правительствăн суту-илӳпе экономика представителĕсем тата юридици сăпачĕсен ертӳçисем, уйрăм предпринимательсем хапăлласа хутшăнчĕç.

Александр Степанов /Красноярск/: «Диаспорăсене укçа тума хавхалантарса питĕ савăнтартăр. Пирĕн ăна ĕçлесе илес шухăш питĕ çирĕп. Анчах тĕллеве пурнăçлама чăрмантаракан тумхах пĕрмай тĕл пулать. Сăмахран, Шупашкарта туса кăларакан тавара Красноярскра вырнаçтарасси пирки пĕр гендиректорпа калаçса таталтăмăр. Анчах вăхăт кăшт иртсенех пирĕнпе çирĕплетнĕ килĕшӳве татассине пĕлтерчĕ. Çакăнпа ĕç пуланчĕ. Чăваш Енри чылай предприятипе çыхăну йĕркелессишĕн тăрăшрăм – усси сахал. Министрсен Кабинечĕн представительствин институчĕ нумай чух регионсенче ыйтусене татса пама пулăшаймасть. Унăн тухăçĕ пĕчĕк. Çыхăну йĕркелес ĕçĕн пĕр пайне ЧНК çинех хумалла».

Александр Фадеев /Ульяновск/: «Чăваш Енре туса кăларакан, çĕршывĕпех сарăлакан, нумайăшĕ пĕлекен тавар ятне /брендне/ сарас тĕлĕшпе Раççейре çеç мар, чикĕ леш енче те пайăррăн ĕçлемелле. Çакна пурнăçлама пулăшас тĕллевпе ЧНКна, правительствăна программа сĕнетĕп».

Александр Иванов /Пушкăртстан/, Вячеслав Тимофеев /Тюмень/, Дмитрий Николаев /Свердловск облаçĕ/ регионти представитель тивĕçĕ общество ĕçĕ пулнă май çыхăну çирĕплетес тĕлĕшпе диаспорăна тĕрек парайманнине пытармарĕç. Унăн тĕллевĕсене уçăмлатма ыйтрĕç. Улĕм регионсенче представительствăсем пулĕç-и? Форумра ыйтăва хурав памарĕç. Ахăртнех, вăл каярахпа уçăмланĕ.

Çĕрпӳ район администрацийĕн пуçлăхĕ Сергей Артамонов хăнасене Çавал енĕн ĕçнех те пултарулă çыннисен çитĕнĕвĕсемпе паллаштарчĕ. «Конгресс уйрăмне йĕркелерĕмĕр, – терĕ вăл. – Унăн виçĕ ларăвĕ иртрĕ. Чăваш чĕлхине упраса хăварассишĕн тăрăшакансен хастарлăхĕ мана тĕлĕнтерчĕ. Чăвашсене пĕтекен халăхсен йышне кĕртнине килĕшместĕп». Çавăн пекех С.Артамонов районăн социаллă пурнăçĕпе экономикăра тунă ӳсĕмсене çутатрĕ.

Владимир Мочалов Крымпа Симферополь хули Чăваш Еншĕн хăш енĕпе илĕртӳллине уçăмлатрĕ. Валериан Гаврилов республикăри строительство предприятийĕсен, ытти отраслĕн вăй хуракансен Мурманск облаçĕнче саккас тупас шанăç пур тесе хавхалантарчĕ. Вăл унăн тĕп хулинче хавхакан уçнă. Чăваш Енпе çыхăнса ĕçлеме хавас. Юрий Жемчугов /Пенза/, сĕтел-пукан предприятийĕн директорĕ, Чăваш Енри предпринимательсене çыхăну йĕркелеме хирĕç мар.

Форум ĕçне ЧНК вице-президенчĕ О.Мешков пĕтĕмлетрĕ. Конгресра экономика ыйтăвĕсемшĕн яваплăскер диаспорăсенчен предпринимательсен сахалрах килнĕшĕн кулянние пытармарĕ. Çулталăкран иртterекен форума чăвашсем йышлăн пурăнакан кашни диаспорăран делегаци кĕтетпĕр терĕ. Çыхăну йĕркелессине ĕçлеме ЧНК çумĕнче уĕкăн тума, унта тулашри Чăваш Ен бизнесменĕсене кĕртме, Чăваш предпринимательлĕхĕн пĕрлехи йĕркелеме, «Чăваш Ен» /«Чăваш»/ бренд ячĕпе республикăра туса кăларакан тавара çĕр-шывĕпех тата чикĕ леш енче сарассишĕн ĕç пуçарма сĕнчĕ. Форум сĕнӳсене ырласа йышăнчĕ.

■ Юрий МИХАЙЛОВ.

Г.ВЕРБЛЮДОВ сăн ӳкерчĕкĕ

Тĕп вырăнта – çивĕч ыйтусем

Çĕртме уйăхĕн 23-мĕшĕнче ЧР премьер-министрĕ Иван Моторин ертсе пынипе республика Правительствин членĕсемпе, федераци ведомствисен территори органĕсен тата муниципалитетсен ертӳçисемпе канашлу иртнĕ.

Хула округĕсенче автоçулсем туни тата юсани, нумай хваттерлĕ çуртсен картишĕсене лайăхлатни çинчен Чăваш Республикин транспорт тата çул-йĕр хуçалăх министрĕ Владимир Филиппов пĕлтернĕ. Çулйĕр ĕçĕсен программине килĕшӳллĕн 2014 çулта çул-йĕр ĕçĕсен валли тĕрлĕ шайри бюджетсенчен 2 млрд та 460 млн тенкĕ уйăрма пăхнă, çав шутра хула округĕсен урамĕсенчи çулсене тума, юсама – 802,6 млн тенкĕ.

Республикăри хуласемпе районсенче регион, муниципалитет тата вырăнти пĕлтерĕшлĕ автоçулсене тытса тăма, тĕпрен юсама, юсама тата тума 642,5 млн тенкĕ тăкаланнă.

2014 çулта нумай хваттерлĕ çуртсен картишĕсене тата вĕсен патне пымалли çулсене тĕпрен юсама, юсама 105,04 млн тенкĕ пăхса хăварнă, 178 картишне, унта пымалли 72 çула юсасшăн. Паянхи кун тĕлне 74 картише тата вĕсен çывăхĕнчи çулсене юсанă. Çакă çулталăк программин 29% танлашать. Канаш, Хĕрлĕ Чутай районĕсенче, Çĕнĕ Шупашкар хулинче вĕçлене вĕçленĕ.

Чăваш Республикин Правительствин Председателĕ палăртнă ĕçсене вăхăтра пурнăçланине, çавăн пекех çул пахалăхне лайăххăрах тĕрĕслеме чĕнсе каланă.

Чăваш Республикин культура, национальноçсен ĕçĕсен тата архив ĕçĕн министрĕ Вадим Ефимов Республика кунĕпе çыхăннă мероприятисем çинчен пĕлтернĕ. Йăлана кĕнисемсĕр пуçне çĕннисем те иртеççĕ: Раççей халăхĕсен йăлийĕркин фестивалĕ /«Фолкстейшен-Шупашкар»/, Пĕтĕм Раççейри «Культурăсен тĕнчери этнос культури» ăслăлăх-практика конференцийĕ, «МузЭнергоТур» фестиваль. Уява Раççей Федерацийĕн 34 регионĕнчи 43 коллектив, Китайри /Аньхой тата Гуйчжоу провинцийĕсенчи/ 2 коллектив, Италири 1 коллектив, Азербайджанри 3 юрăç, Беларуç тата Эстони республикисенчи пултаруллă халăх ушкăнĕсем, тата ытти Эстони республикисенчи артистсем, пĕтĕмпе 900-е яхăн çын, хутшăнаççĕ.

Шупашкарти VII экономика форумне тата Регионсен хушшинчи XXI курава мĕнле иртнерни çинчен Чăваш Республикин экономика аталанăвĕн, промышленноçпа суту-илӳ министрĕн тивĕçĕсене пурнăçлакан Инна Антонова пĕлтернĕ.

Форум ĕçне 1000 ытла çын, çав шутра Раççей Федерацийĕнчи 30 субъектри ĕç тăвакан влаç органĕсен, организацисен, ют патшалăхсен /7/, Раççей Экономика аталанăвĕн, Регионсен аталанăвĕн министерствисен, Раççей Суту-илӳпе промышленноç палатин, РФ Патшалăх Думин представителĕсем, Раççейри тата чикĕ леш енчи ĕçлĕ çынсем хутшăннă.

Курава 212 компани килнĕ, вĕсен хушшинче – Раççей Федерацийĕн 11 субъектĕнчи тата 2 ют çĕршыври 23 экспонент. Курав экспозицийĕнче 100 пин çын пулнă.

■ А.ЛЬВОВА

Аталану çулĕпе

Хăнасене ăшшăн кĕтсе илчĕç

I Пĕтĕм чăваш экономика форумне хутшăнма Шупашкарта пуçтарăннисем çĕртме уйăхĕн 22-мĕшĕнче акционерсен "Шупашкарти сăра вĕретекен "Чăваш Ен букечĕ" фирма" уçă обществине çитрĕç.

● Олег Мешков /сылтăмран иккĕмĕшĕ/– хăнасемпе.

Вĕсене Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Председателĕн çумĕ-экономика политикин, агропромышленноç комплексĕн тата экологи комитечĕн председателĕ, Чăваш наци конгресĕн вице-президенчĕ Олег Мешков тата фирмăн генеральнăй директорĕ Дмитрий Круглов кĕтсе илчĕç.

Завода 1969 çулта тума пуçланă, 1974 çулхи юпа уйăхĕн 17-мĕшĕнче суту-илӳпе пĕрремĕш продукци, 1975 çулхи кăрлач уйăхĕнче пусласа алкогольсăр шыв тата квас ăсатнă. Çав çулах кĕленче савăта продукци тултарма, çулталăкран предприятие сахал тыткăнри натри тытса тăраканскере "Чебоксарская-1" ятпа сутаççĕ. Вăл чирлĕ çыннăн та, сывввишĕн те усăллă.

Завода 1992 çулта приватизациленĕ хыççăн пастеризатор ĕçе кĕртнĕ, лавккасене пастеризациленĕ продукци яма, 1997 çулта ăна кегсене тултарма пуçланă. Çулталăкран нимĕçсен кашни сехетре 24 пин кĕленче савăта тултаракан линии хута янă.

2001 çултанпа фирмăна Олег Мешков ертсе пынă. Вăл генеральнăй директор пулнă çулсенче продукци тумалли чĕр тавара пĕçерекен цеха реконструкциленĕ. Нимĕçсен "Штайнекер" фирмин оборудованине вырнаçтарнă. 2003 çулта çĕнĕ фильтр-пресс лартнă. Кашни сехетре вăл хăйĕн витĕр 200 гектолитр продукцие сăрхăнтарса сĕрет. 2005 çулта вĕр-çĕнĕ ПЭТ линине ĕçе кĕртнĕ. Вăл кашни сехетре 12 пин кĕленче савăта тултарать.

2006 çултан пĕр тата икĕ литр кĕрекен савăтсене продукци тултараççĕ. Хăйсен формипе, этикеткипе совет тапхăрĕнче кăларниннен пачах уйрăлса тăраççĕ. Çав çултанах продукцин çĕнĕ сорчĕсене кăлараççĕ.

2007 çултанпа ял-хула халăхĕ "Чăваш Ен букетĕнче" тултаракан "Домашний", "Хлебный", "Окрошечный", "Славен" квас сорчĕсене килĕштерсе туянать. Фирма ачасене "Киндер квас" та сĕнет. Ăна пан улмирен хатĕрлеççĕ. Лавккара "Букет Чувашии" тата "Русский родник" минерал шывне 0,5, 1,5, 5 тата 18,9 литр кĕрекен савăтпа туянма пулать.

2007 çултанпа 5 литр кĕрекен алюмини банкăсене продукци тултараççĕ. Çак енĕпе Итали технологийĕпе тухăçлă усă кураççĕ. Чĕр тавара пĕçермелли цеха пĕтĕмпех реконструкциленĕ, ăсла хатĕрлессине механизациленĕ. Çĕпре уйрăмĕнче, компрессор цехĕнче, савăтсапана çăвакан пайра та – чикĕ леш енчен кӳнĕ технологисем.

Олег Мешков пултарулла ертӳçĕ пулнине, производствăна лайăх пĕлнине тĕпе хурса тата нумайăшĕ ăна депутата суйлама сĕннине шута илсе 2011 çулта "Пĕрлĕхлĕ Раççей" парти списокĕпе ăна ЧР Патшалăх Канашĕн депутачĕсен йышне кĕртрĕç, раштавăн 15-мĕшĕнче Патшалăх Канашĕн Председателĕн çумĕ-экономика политикин, агропромышленноç комплексĕн тата экологи комитечĕн председателĕ суйларĕç. Унăн професси ыйлăштарма тивеĕ.

"Чăваш Ен букечĕн" генеральнăй директорĕн Патшалăх Канашне ĕçлеме куçсанах саккунсен йышăнас ĕçе хастар пикенчĕ. Парламентра пулин те продукци хатĕрлемелли технологие пĕр самант та манмасть. Экономика форумне пуçтарăннисен пĕр ушкăнне вĕсене кăтартса çӳресе паллаштарчĕ. Обществăна 2011 çултанпа ертсе пыракан Дмитрий Круглов генеральнăй директор предприяти ĕçхĕлĕ çинчен тĕпĕр ушкăна каласа пачĕ, хăнасен ыйтăвĕсене туллин хуравларĕ.

■ Сергей ФЕДОРОВ.

Н.ЗВЕРЕВ сăн ӳкерчĕкĕ

Объявление

К сведению бытовых потребителей электроэнергии!

Постановлением Государственной службы Чувашской Республики по конкурентной политике и тарифам от 18 декабря 2013 г. № 63-24/э "Об установлении цен (тарифов) на электрическую энергию, поставляемую населению и приравненным к нему категориям потребителей, по Чувашской Республике" (зарегистрировано Министерством юстиции Чувашской Республики 19 декабря 2013 г., регистр. № 1787) утверждены тарифы на электрическую энергию, поставляемую ОАО "Чувашская энергосбытовая компания", на II полугодие 2014 года для населения и приравненных к нему категорий потребителей.

С 1 июля 2014 года будут применяться следующие тарифы на электроэнергию для населения Чувашской Республики, проживающего:

- в сельских населенных пунктах - 1,83 руб./кВт*ч;
- в городских населенных пунктах:
  - в домах, оборудованных в установленном порядке стационарными электроплитами и (или) электроотопительными установками, - 1,83 руб./кВт*ч;
  - в домах, оборудованных в установленном порядке стационарными газовыми плитами, - 2,61 руб./кВт*ч.

С полным тарифным меню можно ознакомиться на сайте ОАО "Чувашская энергосбытовая компания" http://www.ch-sk.ru/ в разделе "Актуально/Тарифы на электроэнергию для населения на 2014 год".

ОАО "Чувашская энергосбытовая компания" просит предоставить показания приборов учета электроэнергии по состоянию на 01 июля 2014 года.

ОАО "Чувашская энергосбытовая компания".

Çтерлĕк ытларах ĕрчĕ

Нумаях пулмасть Куйбышев шыв управне, Шупашкар ГЭСĕн хыçне, 14 пин çтерлĕк лăкки янă. ЧР чĕр чун тĕнчин объекчĕсемпе вăл пурăнакан вырăнсене сыхлакан, тĕрĕслекен тата унпа усă курассине йĕркелекен патшалăх службин пай ертÿçи Владимир Шабалкин вĕсем çитĕнсе промышленноç меслечĕпе тата харпăр хăй валли пулă тытакансене савăнтарасса шанать. Вăл кăмăса ăшăхлăха чăмтарнине çирĕплетрĕ.

Гидроузелăн Сĕнтĕрвăрри еннелле 4 çухрăма тăсăлакан хыçĕнче çулталăкăн кирек хăш вăхăтĕнче те пулă тытма юрамасть. Апла пулин те чылайăшĕ йĕркене пăхăнмасть. Вĕсем тĕлĕшпе кăçал çĕр-çĕр административлă ĕç пуçарнă. «Хĕлле Çĕнĕ Шупашкар пулăçисен общество организацийĕ çав тăсăмра «Пулăç пулăçа инçетренех асăрхать» конкурса хутшăннисене пулă тыттарса саккуна пăсрĕ», – пĕлтерчĕ РФ Пулă агентствин Вăтам Атăл территори управленийĕн республикăри пайĕн ертÿçи Валерий Григорьев.

Лăкă туянса Чăваш Ене кÿрекенни – Тутарстанри «Кама» юхан шыв порчĕ» АО. Унăн пăрахучĕсем темиçе уйăх каялла чĕрĕлĕхшĕн сиенлĕ шĕвекпе управа вараласа пысăк тăкак кÿнĕ. Пулă институчĕн тĕпчевçисем темиçе кăмăс çумне систерекен ятарлă хатĕр вырнаçтарнă. Вăл пулăсем ăçта куçнине пĕлсе тăма пулăшĕ.

■ С.СЕРЕГИН

Госслужба занятости Чувашии

Пысăк тухăçлă ĕçе вырнаçма професси хатĕрленĕвĕ çÿллĕ шайра пулмалла

Рынокри лару-тăрупа паянхи кăларăмра Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин ертÿçи Сергей Петрович ДИМИТРИЕВ паллаштарать.

– Сергей Петрович, ĕç рынокĕнчи лару-тăру чылай чухне экономика аталанăвĕн шайĕпе çыхăннине час-часах палăртатпăр. Экономика тытăмĕн хăш пулăмĕ ăна ытларах витĕм кÿнипе паллаштараймăр-ши?

– Республика экономикине сăнлас тĕллевпе Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев «Регионсем – вĕçĕмсĕр килĕштерсе ĕçлесси» Шупашкарти VII экономика форумĕн 2014 çулхи çĕртме уйăхĕн 19-мĕшĕнчи пленарлă ларăвĕнче тухса каланă сăмахсене илсе кăтартатăп. «Республика тăнăç регион пулнипе палăрса тăрать. Çĕнĕ предприятисем уçмашкăн пирĕн май çителĕклех. Тĕслĕхрен, çак кунсенче «Акконда» кондитер изделийĕсен çĕнĕ техника линийĕ, çавăн пекех «ЭКРА», «Бреслер» НППсенче, «ЭкоКлинкерта», «Хĕвелте» çĕнĕ производствăсем хута яма палăртнă», – терĕ вăл.

Çакна Чăваш Ен кăтартăвĕсем аван çирĕплетеççĕ: социаллă пурнăçпа экономикăри лару-тăру ăнăçлă аталаннă май предприяти-организацире çынсене ĕçпе тивĕçтерессин тăнăçлăхĕ кал-кал пырать. 2014 çулхи кăрлач-çу уйăхĕсенче промышленноç производствин ÿсĕмĕ иртнĕ çулхи çав тапхăртипе танлаштарсан 104,7 процента çитнĕ. Транспорт хатĕрĕсемпе оборудовани /141,7 процент/, целлюлозăпа хут, издательствăпа полиграфи /113,8/, тимĕр шутланман минерал продуктсем хатĕрлес /112,2/, йывăç тата унран издели тăвас /110,4/, электрооборудовани, электрон тата оптика оборудовани кăларас /108,8/ ĕç-хĕлте çитĕнÿсем тата курăмлăрах. Республикăри производство кăтартăвĕсем ÿссе пыни техника тата технологи тĕлĕшĕнчен çĕнĕлĕхсем кĕртнипе, çавăн пекех Чăваш Республикин 2020 çулчченхи тапхăрти социаллă пурнăçĕпе экономика аталанăвĕн Стратегийĕнче палăртнă инвестицин приоритетлă проекчĕсене пурнăçа кĕртсе пынипе çыхăннă. Ĕç тухăçне пысăклатас тата шалăва хăпартас тĕллевлĕ çак мероприятисем эффективлă мар вырăнсене тата пĕчĕк квалификациллĕ ĕç вăйĕ ыйтассине чакарма май панипе пĕрлех профессин пысăк компетентлă специалисчĕсем валли çул уçма пулăшаççĕ. Ĕçлев служби органĕсен ваканси банкĕнче паянхи кун тĕлне рабочисем валли 19 пин пушă вырăн пуррине пĕлтернĕ, вĕсенчен 15 процентĕ ытла пысăк тухăçлисен шутне кĕрет. Республикăри чылай предприятие халĕ квалификациллĕ рабочи кадрĕсем кирлĕ. Ĕç паракансем инженерсене, строительсене, информаци технологийĕн сферин специалисчĕсене ытларах ыйтаççĕ.

Аса илтеретĕп, пысăк тухăçлă ĕç вырăнĕсене Росстат çирĕплетнĕ меслетлĕхпе статистика органĕсем палăртаççĕ. Ăна шутламашкăн экономикăн тишкерекен секторĕ хăшĕ пулнине кура икĕ тĕп критерипе усă кураççĕ: производство тытăмĕн чылай секторĕ – çав шутра производство ĕçĕ-хĕлĕн çÿлерех асăннă тĕсĕсем – тĕлĕшпе ĕç тухăçлăхне, пулăшу енĕпе /медицина, вĕренÿ, финанс, коммуналлă пулăшу тата ытти/ ĕç укçин шайне тĕпе хураççĕ.

Чăвашстат кăтартăвĕсем тăрăх – республикăри организацисенче 2013 çулта пысăк ĕç тухăçĕллĕ 145,7 пин вырăн пулнă. Пирĕн хутлăхра ĕç тухăçлăхне ÿстерес, пысăк ĕç тухăçĕллĕ вырăнсем йĕркелес тата вĕсене модернизацилес енĕпе пурнăçламалли мероприятисен планне туса хатĕрленĕ. Ăна ĕçе кĕртес тĕллевпе Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх служби центрсене ЧР Экономика министерстви сĕннипе хатĕрленĕ пысăк тухăçлă вырăн пур организацисен суйласа илнĕ перечене ярса панă. Хальхи вăхăтра ĕçлев центрĕсем çакнашкал вырăн пур предприятисемпе килĕштерсе ĕçлессине йĕркеленĕ. Чăваш Республикинчи организацисене ĕçсĕр шутланакансен йышĕнчи граждансенчен хăйсене кирлĕ специалиста вĕрентмешкĕн сĕнсе 50 ытла çыру çитернĕ.

Хальхи вăхăтра Комсомольски районĕнчи халăха ĕçпе тивĕçтерекен центр ĕçсĕр гражданина «Кооператор» ОООна вырнаçтарас тĕллевпе котельнăй операторĕн специальноçне вĕренме янă, «Акконд» ООО /Канаш хули/ валли – пекаре, ВНХМ филиалне /Çĕнĕ Шупашкар хули/ электрогазосварщика йышăнмашкăн ĕçсĕрсене ăсталăх илмешкĕн вĕрентме палăртнă.

Çĕмĕрле хулинчи халăха ĕçпе тивĕçтерекен центр ĕçсĕр граждансене «Çĕмĕрлери ятарлă автомобильсен завочĕ» АУОна вырнаçтарас тĕллевпе вĕсене çулталăкĕпех профессие алла илтересшĕн. Шупашкар хулинчи халăха ĕçпе тивĕçтерекен центр троллейбус управленийĕпе тунă Килĕшÿ тăрăх 7 водителе специальноç илме пулăшмалла. Хальхи вăхăтра вĕсем транспорт тата строительство технологийĕсен техникумĕнче пĕлÿ илеççĕ.

Асăннă мероприятие ĕçсĕр граждансем валли професси тата профессин хушма вĕренĕвне йĕркелеме уйăракан укçатенкĕ шучĕпе финанслаççĕ. Ĕçпе тивĕçтерекенсем ыйтакан техника заданийĕпе килĕшÿллĕн пĕлÿ учрежденийĕсене конкурс тăрăх суйласа илеççĕ.

– Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх служби республикăри тухăçлă ĕç вырăнĕллĕ ваканси сĕнекен пысăк предприяти-организацирен хăшĕнпе çыхăну тытать тата ĕç паракансем унта вырнаçас текенсенчен çирĕп ыйтаççĕ-и?

– Чи малтанах çакна палăртатăп: çыхăну тытмашкăн ĕç паракансен пысăк йышне хутшăнтарасси тата предприятисен кадр службисемпе партнер хутшăнăвĕсене çĕнĕлле йĕркелесси ĕçлев органĕсен приоритетлă тĕллевĕ пулса тăрать. Хăйсене кирлĕ специалистсене суйламашкăн ĕçлев службинчен пулăшу ыйтакансен йышĕ 2013 çулта ĕç паракансен пĕтĕм хисепĕн 14 проценчĕпе танлашнă /Раççей Федерацийĕнче – 6,1/.

Эпир чылай предприятиорганизаципе, пĕчĕк бизнес представителĕсемпе тата ыттисемпе çыхăну тытатпăр. Паллах, Чăваш Республикин экономикине аталантаракан тата социаллă тăнăçлăх кÿрекен пысăк организацисем халăха ĕçпе тивĕçтермелли мероприятисене пурнăçа кĕртес енĕпе яваплă та шанчăклă социаллă партнер шутланаççĕ. Вĕсен шутĕнче – «Химпром» /управляющи директор – Е.Колесников/, «Акконд» /генеральнăй директор – В.Иванов/, «В.И.Чапаев ячĕллĕ ЧПО» /генеральнăй директор – М.Резников/, «Шупашкарти строительство материалĕсен завочĕ» /генеральнăй директор – Э.Балыбердина/, «Шупашкарти агрегат завочĕ» /исполнительнăй директор – К.Марков/ АУОсем, «Промтрактор-Промлит» /исполнительнăй директор – Ю.Костромичев/, «НПП «ЭКРА» /генеральнăй директор – О.Саевич/ ООО-сем тата ыттисем. Вĕсем служба органĕсем янипе пынă çынсене пысăк тухăçлă çĕре вырнаçмашкăн тăтăшах пулăшаççĕ. Çакна палăртмалла: ĕç паракансемпе пĕрле вакансисем пирки вăхăтра хыпарлассине кал-кал йĕркелеме пултартăмăр. Паянхи кун тĕлне ĕç кадрĕсен тата специалистсен куçăмĕ пирки 1860 организаци /кашнинче 35 çын ытла тăрăшать/ информацие уйăхсерен çитерет.

2014 çулхи кăрлач-çу уйăхĕсенче халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх служби органĕсем пулăшнипе 15 пин ытла çынна вырнаçтарнă. Ĕç паракансен вакансийĕ тăрăх 76-шне – «В.И.Чапаев ячĕллĕ ЧПО» АУОна, 60-шне – «Химпром» АУОна, 42-шне – «Промтрактор-Промлит» ОООна, 40-шне – «Акконд» АУОна, 23-шне – «Шупашкарти строительство материалĕсен завочĕ» АУОна, 23-шне «Шупашкарти агрегат завочĕ» АУОна илнĕ.

Граждансене тивĕçлĕ шалуллă ĕçе кĕске хушăрах тупма пулăшас тĕллевпе Чăваш Ен халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх служби Чăваш Республикин 2020 çулчченхи тапхăрти социаллă пурнăçпа экономика аталанăвĕн Стратегине кĕртнĕ инвестици проекчĕсене ĕçе кĕртнипе уçнă çĕнĕ ĕç вырăнĕсен хисепĕ пирки ЧР Экономика аталанăвĕн министерстви хатĕрленĕ информаципе пуçаруллă усă курать. Çав проектсенчен хăшĕ-пĕрне кăна асăнатăп: хĕвел модулĕсен производствин предприятине /«Хĕвел» ООО/, лизин тата унпа çыхăннă выльăх апатне кăларакан производствăна /«ЧăвашАгроБио» АХО/ йĕркелени, производство корпусĕсене реконструкцилени тата çĕнетсе улăштарни /«Акашевская» чăх-чĕп фабрики» ООО/, «Чăваш Ен этносĕ» турист-рекреаци кластерĕ туса хуни, Шупашкар хулинчи «Олимпийский» стадионта пăр кермен çĕклени тата ытти те. Чăвашстат кăтартăвĕсем тăрăх – 2014 çулхи пĕрремĕш кварталта хушма çĕнĕ ĕç вырăнĕсем 1000 ытла хатĕрленĕ.

Ĕç шыракансенчен професси хатĕрленĕвĕ тата компетенцийĕ тĕлĕшпе чăнах та çирĕп ыйтаççĕ. Ман шухăшăмпа – çакă хальхи экономикăна ÿсĕмлĕ аталантармалли ырă туртăм пулса тăрать. Производствăна компьютерпа йĕркелесе тăмалли çĕнĕ технологисем пурнăça кĕреççĕ, хальхи йышши информаци технологийĕсемпе усă курса тивĕçтерекен пулăшу йĕркелеççĕ, ял хуçалăхĕн пысăк тухăçлă техники хăрасах темиçе ĕç тума пултарать – вăрлăх акать, çĕр хатĕрлет, тыр-пула пухса кĕртет тата ытти те. Самана ыйтнине тивĕçтермешкĕн тата карьера тĕлĕшĕнчен çĕкленес тесен професси пĕлĕвне пуянлатса тăмалла, компетенци шайне ÿстермелле, çĕнетсе пымалла, тивĕçе пурнăçлакан, йĕркене пăхăнакан специалист пулмалла.

– Чăн та, хальхи çамрăксем харăсах темиçе профессие вĕренмешкĕн талпăнаççĕ. Ĕç паракансен хушшинче те хăйсен çыннисене фирмăрах вĕрентессине йĕркелекен пур. Сирĕн служба граждансене ĕç рынокĕнчи конкуренцире тупăшас пултарулăха ÿстерме пулăшаять-и?

– Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх служби инвестици проекчĕсемпе килĕшÿллĕн производствăна модернизацилекен тата реструктуризацилекен предприятисене хăйсен кадрĕсене ăсталăха ÿстерес тĕллевпе професси вĕренĕвне маларах ямашкăн пулăшма пултарать. Организацире тăрăшакансемшĕн вĕренÿ – пĕлĕве пуянлатни, тупăшма пултарăслăха вăйлатни, ăсталăха туптани. Шăпах çакăн пек пахалăхлă çынсем кирлĕ ĕнтĕ çĕнетсе улăштарнă тата пысăк тухăçлă вырăнсенче вăй хумашкăн.

2014 çулта Чăваш Республикинчи модернизаци тата технологи аталанăвĕ енĕпе ĕçлекен канашăн ушкăнĕ сĕннĕ Шупашкарти предприятисенчи – «Промтрактор», «В.И.Чапаев ячĕллĕ ЧПО» АУОсем, «Промтрактор-Промлит», «Яхтинг» ООО-сем йышшисенчен – 300 ытла çынна профессие маларах вĕренме ямалла.

Вĕсем панă заявкăсем тăрăх – вĕренĕве çак професcисем тăрăх йĕркелеççĕ: рулон тата уйрăм материалсенчен тăрă витекен /кровельщик/, мост типлă крансен крановщикĕ, стропальщик, ГПМ юсакан тата техника тĕлĕшĕнчен пăхса тăракан слесарь, газ оборудованийĕ эксплуатацилекен тата юсакан слесарь, техника кăмакисен кочегарĕ, компрессор установкисен машинисчĕ, электрогазосварщик тата ытти.

Тĕслĕхрен, «Промтрактор» АУО хальхи вăхăтра республикăшăн пĕлтерĕшлĕ инвестици проекчĕсене – 3 тата 4 типлă комбайнсен, промышленноç бульдозерĕсен тата крансен – трубоукладчиксен, гусеницăллă экскаваторсен /фронтальнăй/ погрузчикĕсен производствине йĕркелессипе çыхăннисене – пурнăçлать. Рабочи профессийĕпе квалификаци шайĕпе йышăнакан вырăн ыйтнине çынсем тивĕçтерме пултарччăр тесе предприяти ертÿлĕхĕ Шупашкар хулинчи халăха ĕçпе тивĕçтерекен центрпа хăйсен специалисчĕсене маларах вĕрентмешкĕн килĕшсе татăлнă. 2014 çулта 112 рабочие кран машинисчĕн, бульдозер водителĕн, техника кăмакин кочегарĕн специальноçне – пĕтĕмпе 11 профессие вĕрентсе кăлармалла. 20 инженерпа техникăн квалификацине конструктор тата технологи программисем тăрăх ÿстермелле, çапла майпа вĕсене проектлама, производство процесне, ресурссене тăкакланине контрольлеме, туса кăларакан продукци пахалăхне тĕрĕслеме тата ăна вырăна çитерме хутшăнтармалла. Хальхи вăхăтра «Промтрактор» АУОн 35 ĕçченĕ вĕренÿре, вĕсенчен 9-шĕ – специалист.

«Яхтинг» фабрика ĕç тата ятарлă атă-пушмак рынокĕнче 10 çул ытла ăнăçулăхпа палăрса тăрать, уйăхсерен 50 пин мăшăр туса кăларать. Модельсен тĕсĕ 150-ран иртет. «Тирсăран завочĕн строительстви», «Халăх валли кулленхи тата треккинг пушмакĕ туса кăларассине йĕркелесси» инвестици проекчĕсене пурнăçлани пысăк тухăçлă вырăнсем йĕркелеме хистет, вĕсенче вара професси ыйтнине тивĕçтерекен специалистсен вăй хумалла.

Çынсен профессипе квалификаци шайне ĕç вырăнĕ ыйтнипе пĕр килтерес тĕллевпе предприяти ертÿлĕхĕ Шупашкар хулинчи халăха ĕçпе тивĕçтерекен центрпа профессие маларах вĕрентмешкĕн Килĕшÿ тунă. 2014 çулта 30-шне çĕвĕç тата ЭВиВМ операторĕ специальноçне хăнăхтарма палăртнă. Хальхи вăхăтра асăннă предприятире ĕçлекен 10 çĕвĕç «ЭВиВМ операторĕ» программăпа квалификацие Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин вĕрентÿпе методикăн «Аспект» центрĕнче ÿстернĕ. «Яхтинг» ООО-ра компьютер класĕ туса хунă, çавна май çынсем производствăран уйрăлмасăрах вĕренме пултарнă. Професcин хальхи компетенцийĕ вĕсене техникăн çĕнĕ шайĕллĕ операцисем пурнăçлама май парĕ.

Ĕçлев служби органĕсем кăçал професси вĕренĕвне 3 пин ытла гражданина, çав шутра – ĕçсĕрсене, ачана 3 çула çитиччен пăхмашкăн отпуск илнĕ хĕрарăмсене, ĕçлес тĕллевлĕ пенсионерсене, граждансен ытти категорине яма пăхнă. Вĕсене республикăри ĕç рынокĕ ыйтакан профессипе тата специальноçпа пĕлÿ параççĕ.

● *Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх служби професси вĕренĕвне йĕркелекен пай пуçлăхĕ Татьяна Фомина «Промтрактор» АУОра ăсталăха ÿстерекенсен ушкăнĕнче.*

Ирина ИВАНОВА хатĕрленĕ.

ВУЛАКАН ЫЙТАТЬ, СĔНЕТ, АСĂРХАТТАРАТЬ

«Вăкăра тупса парăр!» тейиччен…

Юлашки çулсенче çынсем хăйсен тимсĕрлĕхне пула çухатнă, ăçта хунине манса кайнă япаласене полици ĕçченĕсене шыраттараççĕ. Айванла е суя шăнкăравсемпе ĕçлĕ çынсен кун йĕркине пăснине ăнланмаççĕ те çавнашкал çăмăлттайсем. Ан манăр: усăсăр шыравirttерес вырăнне полици ĕçченĕ хаклă вăхăта чăннипех инкек тÿсекене пулăшмашкăн яма пултарать-çке.

Граждансем выльăх е чăхчĕп çухалнă тесе час-часах пĕлтереççĕ. Вырăна çитсе тĕпчеме пуçлатăн та – пăру е сурăх кĕтÿрен таврăнманни е кăкарăçран вĕçерĕнсе кайни палăрать. Хуçисем вара вĕсене хăйсем тĕллĕн шырама шухăшламаççĕ те.

Пĕррехинче Вăтакас Кипеч ялĕнче пурăнакан пĕр хĕрарăм 72500 тенкĕ укçа çухални çинчен евитлерĕ. 14 çулти ывăлĕ вăрлама пултарни çинчен каларĕ. Вырăна çитсен нухрата никам та вăрламанни, вăл шифоньерта упранни паллă пулчĕ. Хуçи тĕплĕ пытарнă пурлăхне ăçта хунине манса кайнă иккен…

Çеçпĕл ялĕнче пурăнакан хĕрарăм хăйне почтальон пĕр эрне каялла килнĕ пенси укçине паманни, çыхăну уйрăмĕн ĕçченĕсем ĕç вăхăтĕнчех пÿлĕмре питĕрĕнсе эрех ĕçни çинчен пĕлтерчĕ. Ку факта та тĕрĕслеме тиврĕ. Çу уйăхĕн пуçламăшĕнче канмалли кунсем пулнăран почтальонсем официаллă йĕркепе каннă. Эрехпе айкашни – суя элек.

Маякран шăнкăравланăччĕ тата... Хуçалăхра слесарь станокĕ çухалнă имĕш. Пирĕн ĕçченсем вырăна пырса çитнĕ те «çухалнă» пурлăха ăпăр-тапăр купи айĕнчен тупса кăларнă.

«Вăрланă-и, вăрламан-и – пĕлместĕп, анчах вăкăра тупса парăр!» – çирĕппĕн калаçрĕ тепрехинче арçын. 4 кунран ку хуçан выльăхĕ килне ырă-сывах таврăннă.

«Суя шăнкăрав» ăнлав пуррине ан манăр, ентешсем. РФ КоАПĕн 19.13. статйипе килĕшÿллĕн пушар хуралне, полицие, васкавлă пулăшу службине, ятарлă ытти службăна суя евитлевшĕн административлă майпа явап тыттараççĕ, «суеçĕн» 1000 тенкĕрен пуçласа 1500 тенкĕ таран штраф тÿлеме тивет.

■ **И.НИКОЛАЕВА,**
Канаш районĕн полици ĕçченĕ, следстви пайĕн пуçлăхĕн çумĕ

Акци хыççăн

Маттур чăвашсемшĕн хĕпĕртетĕп

Кăçал «Пĕтĕм чăваш диктанчĕ» акцие пĕлтĕрхинчен нумайрах çын хутшăнни çинчен /3100 яхăн çын. – **Ред.**/ пĕлсен йăхташсемшĕн чăннипех хĕпĕртерĕм. Диктанта «пиллĕклĕх» çырнисен списокĕнче 70-тен иртнĕ Валерий Сапожников ятне курсан пушшех савăнтăм – Шупашкарти педколледж директорĕн должноçне йышăнаканскер намăс курасран шикленмен вĕт – хăйне шаннă эппин.

Валерий Васильевича кура диктант çырма колледжра вĕрентекенсем те, вĕренекенсем те йышлăн ларнă. Çапла вăл – лавĕ лавçине кура...

«Хыпар» хаçатра вулакансем хăйсен тăрăхĕнчи пуçарулла çынсем, асăннă акцире чи лайăх паллă илме тивĕçнисем çинчен çырнине курас килет. Малашне çакнашкал мероприятисенче вырăнти правительство çыннисем йышлăрах пуласса шанас килет. Хальхинче Светлана Енилина министр ларнине куртăм та – хĕпĕртерĕм.

Шел, хам пирки хальлĕхе лайăххине пĕлтерейместĕп. Темĕн хăратрĕ çынпа пĕрле чăваш чĕлхин правилисене аса илме – ăнланмастăп. Пĕр сăмахпа, диктант çырма хутшăнманшăн питĕ ÿкĕнетĕп. Килес çул акци айккинче тăрса юлмăпах.

■ **Вячеслав САВАТЕР.**
Йĕпреç районĕ

Ентешсем

Ял-йыша савăнтарчĕç

Пирĕн тăрăхри Уй Пилемĕч ялĕ пысăк мар: 6-7 теçетке килтен кăна тăрать вăл. Клуб хупăннă, лавкка та çук, вырăнти хуçалăх арканса пăчланнă.

Ял-йыш «Карабашский» совхозра вăй хунине халĕ те манмасть-ха. Акă Валентина Васильева ĕç ветеранĕ çамрăклах сурăх пăхма, ĕне фермине тăрмашма тытăннă. Унăн мăшăрĕ Петр Васильевич вара уй-хир бригадирĕнче тăрăшнă. Тивĕçлĕ канури ватăсем ура çĕре перĕнми чупса ĕçленĕ кунсене аса илеççĕ, халĕ ялта çамрăксене вăй хума вырăн çуккишĕн пăшăрханаççĕ. Тепĕр чухне совхозра пĕрле ĕçленĕ тантăшĕсемшĕн тунсăхлаççĕ.

Карапашри клуб ертÿçи Ольга Ефремова çÿлерех асăннă ватăсен кăмăлне пĕлнĕ тейĕн. Пенсири çынсене пухса пултарулăх ушкăнĕ йĕркеленĕскер çак кунсенче вырăнти «артистсемпе» Уй Пилемĕче килсе çитрĕ. Шăп Валентина Егоровнăпа Петр Васильевич пурăнакан çурт умĕнче чарăнчĕ те... концерт лартма пикенчĕ ушкăн. Çапла, урамрах, сцена таврашĕсĕрех. Çакнашкал кĕтмен парне кÿчĕç Карапашсем 66 çула çитнĕ ятпа Валя аппана.

Римма Васильева ветеран сăвăсем янраттарнине чĕрене хускатмасăр итлеймĕн. Уаври хаваслă сасă Картлай вăрманĕ кăна мар, Чашлама шывĕ урлă каçса Кĕчкей таранах саланчĕ. Киле таврăнмалли вăхăт çитсен Уй Пилемĕче рейс автобусĕпе килнĕ «артистсене» кунти лавçăсем хăйсен лашисене кÿлсех ăсатма кăмăл турĕç. Çакнашкал чуна çĕклекен самантсем малашне те пуласса шанса çула тухрĕç вĕсем.

■ **Анатолий АНИШОВ.**
Сĕнтĕрвăрри районĕ

Çивĕччĕн

ППЭ хыççăн çуралнă шухăшсем

Юлашки вăхăтра тĕнче шайĕпе пурăнма тăрăшатпăр: ытти çĕр-шывран юлас мар тетпĕр. Кирлĕ е кирлĕ мар – ют çĕр-шывран йăлтах йышăнатпăр, çав шутра тĕрлĕ тытăмри йĕркене те.

...33 çул шкулта ĕçлетĕп. Çĕр-çĕр ачана вĕрентсе пурнăç çулĕ çине тăратнă. Хамăр та мăшăрпа вицĕ ача çуратса ÿстерсе вĕсене аслă пĕлÿ панă. Мĕн каласшăн-ши ку тетĕн-и, вулаканăм? Юлашки вунă çуллăхра ППЭ текен йĕрке пурнăça кĕчĕ. Çук, пирĕн çĕр-шывра шухăшласа кăларнă форма мар ку. Эпир ют çĕр-шывсенчен пурăнма вĕренетпĕр, вĕсем – пирĕнтен. Тĕслĕхрен, Норвеги çĕр-шывĕнче математика предметне Раççей программине тĕпе хурса вĕрентесшĕн.

Пирĕн вара 11 класс вĕренсе тухакан ачасем математикăпа тата вырăс чĕлхипе ятарлă йĕркепе пурте, ытти предмета суйласа илнипе ППЭ тытаççĕ. Ачасене çĕр-шыври кирек хăш вĕренÿ заведенине вĕренме кĕме май пулать тейĕ хăшĕ-пĕри. Мĕнле майпа?!

ППЭре оператор пулма тиврĕ. Кашни çулах пулнă-ха. Çапах та кăçал ППЭ тытасси ытти çулхинчен çирĕпрех пуласси çинчен малтанах каларĕç. Çапла килсе тухрĕ те.

ППЭ тыттаракан заведени алăкĕ умĕнче ачасенчен те çÿллĕ хуралçăсем тимĕр шыракан аппаратсемпе кĕтсе тăраççĕ. Террористсен ушкăнĕ килет тейĕн! Алăк умĕнчен иртрĕмĕр тейĕпĕр. Кашни аудиторире операторсемсĕр пуçне республикăран килнĕ инспекторсем лараççĕ. Кирлех пулсан ретĕн-ретĕн çÿреççĕ /видеокамерăсем пирки каламастăп та/. Пĕр утăм унталла, пĕр утăм кунталла тума, пĕр сăмах калама çук. Унта ан çаврăн, унран ан ыйт, сасăпа ан калаç. Туалета каяс килет – сана тин тытса килнĕ ристансем пек хуралçăсем илсе каяççĕ, илсе килеççĕ. /Юрать юнашар пĕрле кĕрсе лармаççĕ/. Маншăн, çулланнă çыншăн та, çак йĕркене чăтма йывăр. Ачасемшĕн вара? Пĕри кĕрсе ларнăларманах туалета чупма тытăнать, тепри чĕтреме тытăнать, хăйне ниепле те алла илеймест. Чăн та, виççĕмĕшĕсем хăйсене аванах тытаççĕ. Пур, паллах, нимрен те, нихçан та, ниçта та хăраман ачасем. Хăйсене аслисемпе тÿрккес тытаççĕ, тавлашма та хирĕç мар. Анчах çĕр-шыва ун пеккисем ытларах кирлĕ-шим?

Хăрушă преступлени тунă та тĕрмере лараççĕ тейĕн аякран сăнаса тăрсан. Мĕнпе айăпа кĕнĕ-ши пирĕн ачасем? ППЭне пăрахăçласси пирки сăмах та пуçарнăччĕ, анчах пирĕн пурнăça çирĕппĕнех вырнаçни куç кĕретех. Малашне ППЭри йĕрке тата та çирĕпрех пулĕ-ха. Усси пур тетĕр-и? «АиФ» хаçатра вуларăм: пĕр облаçра иртнĕ çул 22 ача ППЭ кăтартăвĕ япăх пулнăран хăйсем çине алă хунă. Пĕр облаçра çавăн чухлĕ! Раççейĕпе вара?.. /Эпĕ илтнĕ информаци тăрăх – 500 яхăн/. Халĕ ППЭсен вăхăчĕ вĕçленмен-ха, нумайăшне пĕтĕмлетмен. Татах шар курасси куç кĕрет. Сăлтавĕ – ППЭ.

Ман шухăшпа, ППЭ ачасен пĕлĕвне ÿстерме пулăшакан мел мар. Çакăнпа нумайăшĕ килĕшет, анчах ППЭне хирĕç чан çапма никам та шутламасть. Эпĕ ашшĕамăшне чĕнсе каласшăн. Эсир пĕр пулса хирĕç тăрсан лав вырăнĕнчен хускалатех. Пĕр-пĕрин çине шанма хăнăхни пĕтерет пире пурнăçра. Хамăра пырса çапсан тин хыпăнса ÿкетпĕр, чупкалама тытăнатпăр. Анчах чавса çывăх та çыртма çук ан пултăрччĕ.

■ **Валентина ЯКОВЛЕВА.**
Патăрьел районĕ,
Тури Туçа

Сиплевсĕ

Çӳç тăкăнсан

Хупах тымарне чавса кăлармалла, çумалла, вĕтĕ турамалла. Çавăн чухлех шĕпĕн курăкĕн /чистотел/ чечекне хушмалла, ӳсен-тăран çăвĕ ямалла /пурне те пĕр пек виçепе илмелле/. Шыв мунчине лартмалла, çур сехет вăйсăр çулăм çинче вĕретмелле. Пĕр эрне сивĕтмĕшре тытмалла. Çывăрма выртас умĕн пуç ӳтне сăтăрмалла, çиелтен целлофанпа çыхмалла, çӳхе калпак тăхăнмалла. Ирхине çуса ямалла. Çӳç лайăх ӳсме пуçличчен çапла сиплемелле.

Хамăр тăрăхри ӳсен-тăран

Çăка

Лайăх условисенче çăка лартнă хыççăн 10-12 çултан, йăвăрах вырăнсенче 20-30 çултан чечек çурма пуçлать. Малтанах вăл вăрахăн ӳсет, 60 çула çитиччен – хăвăрт, 150-180 çула çитсен ӳсме пăрахать. Çăка 1000 çула та çитме пултарать. Вăл кашни çулах утă уйăхĕн пуçламăшĕнче 10-12 кун чечекре ларать. Ун тавра хăйне евĕрлĕ ырă шăршă сарăлать. Çăка шăршине пыл хурчĕсем 3 çухрăмран туяççĕ.

Çăка чечекĕнчен эфир çăвĕ хатĕрлеççĕ, унпа парфюмерире, косметикăра усă кураççĕ. Çăка чечекĕн чейне шăнса чирлесен тарламашкăн ĕçеççĕ. Унпа çăвара чӳхеççĕ, вăл вар-хырăм ыратнине иртерет, пӳрере чулсем пулсан усăллă. Сунарçăсем, пулăçсем, геологсемпе туристсем çăка чечекĕпе çулçинчен хатĕрленĕ чей ĕçме юратаççĕ, вăл вăй-хал хушма пулăшать тесе шухăшлаççĕ.

Çамрăк çулçисене сахăр тата органика йӳçекĕсем хушса консервлаççĕ, салатсене, соуссене хушаççĕ.

Вар-хырăма пулăшать

Шпината мĕн авалтанпах «вар-хырăм валли шăпăр» теççĕ. Унра тĕрлĕ витамин, йод, тимĕр пур. Шпинат сĕткенне кашни кунах темиçе эрне ĕçсен вар хытни иртет. Апат хатĕрлеме çамрăк çулçисемпе усă кураççĕ. Унран яшка пĕçереççĕ, пăшăхласа çисен те аван. Хĕл валли шпината шăнтма, типĕтме, консервлама пулать.

Шпината аксан 25-30-мĕш кунсенчех пуçха кĕртме пулать. 1 тăваткал метртан 1,5-2 килограмм таран ешĕл çимĕç илме май пур.

Ӳпкене никотинран тасатма

Çӳллĕ анăс курăкĕн /девясил/ тымарне /200 грамм кирлĕ/ кофе арманĕнче авăртмалла. 200-шер грамм спирт, пыл, алоэ сĕткенĕ е 2 лимон сĕткенĕ хушмалла, лайăх пăтратмалла. Кунне 3 хут апатчен çур сехет маларах 1-ер апат кашăкĕ ĕçмелле. Шыв ĕçме юрать. Сивĕтмĕшре упрамалла. Хутăш пĕтичченех ĕçмелле. Эсир питĕ нумай сигарет туртатăр, ӳслĕк асаплантарать пулсан çур çулта пĕр хут е час-часрах та сиплеме юрать.

Усăллă канашсем

● Сыпăсем шыççан çур литр уксуса 5 апат кашăкĕ шăлан чечекне талăкласа ярса лартмалла. Ун хыççăн вăйсăр çулăм çинче 5 минут пĕçермелле. Тăртаннă вырăнсене çак шĕвеке сĕрмелле.

● Урасем хытă тарласан юман хуппине çăнăх пек пуличчен вĕтетмелле, пӳрнесен хушшине сапмалла. Çӳхе нуски тăхăнса çывăрмалла. Ирхине çуса ямалла.

● Тимре канăçсăрлантарсан вĕтетнĕ 100 грамм укропа çур килограмм пылпа хутăштармалла, шыв мунчинче пăтратса 1 сехет пĕçермелле. Маç вырăнне усă курмалла.

● Чăмăрла пĕçернĕ çăмарта саррине хура маç пек пуличчен ăшаламалла. Вăл пиçнĕ ӳте хăвăрт сиплеме пулăшать.

● Юн пусăмĕ час-часах ӳссен палан хуппинчен чей вĕретсе ĕçмелле. Вăл юн пусăмне чакарать, лăплантарать. 2 апат кашăкĕ палан хуппине вĕренĕ 2 стакан шыва ямалла, шыв мунчинче çур сехет вĕрилентермелле, 15 минутран сăрăхтармалла. Кунне 3-4 хут 1-ер апат кашăкĕ ĕçмелле.

Ансат йĕркесене пăхăнмалла

Тухтăр сирĕн гипертони аталанни çинчен пĕлтерчĕ. Эппин, эмелсем ĕçнисĕр пуçне яланах çак ансат йĕркесене пăхăнса пурăнмалла.

1. Табак туртмалла мар. Никотин юн тымарĕсене пысăк сиен кӳрет, юн пусăмĕ ӳснĕ чухне вĕсене ахаль те йывăр килет. Çавна май инфаркт е инсульт пулма пултарать. Сиенлĕ хăнăхуран хăтăлма тăрăшмалла.

2. Холестерин шайне тĕрĕслесех тăмалла. Холестерин виçи ӳснипе атеросклероз аталанать. «Япăх» çусем юн тымарĕсен шал енче пуçтарăнаççĕ, тăхасем пулса каяççĕ. Вĕсем юна йĕркеллĕ çӳреме чăрмантараççĕ. Органсене – чĕрене, пуç мимине, урасене – кислород çитми пулать. Пысăк тăха татăлса юн тымарне хуплаcа хума пултарать, орган вилет. Гипертони пур тăк ку процесс пушшех те хăвăртрах иртет. Çавăнпа 40 çултан иртсен çулталăкне пĕр хут юнри холестерин шайне тĕрĕслеттермелле, пысăк калорилĕ, çуллă апатсенчен пăрăнмалла.

3. Йăх туртăмĕ çинчен манмалла мар. Йăхра юн пусăмĕ ӳснипе чирленисем пур тăк ку амак ытларах тĕл пулать. Ытлашши виçе, эрех ĕçни, табак туртни, хускануçăр ансат туни – çаксем веçех лару-тăрăва кăткăслатаççĕ.

4. Кĕлетке виçине сăнасах тăмалла. Ытлашши килограмсем пулсан чĕрене, юн тымарĕсене йывăр килет, çавăнпа юн пусăмĕ кăштах ӳссенех начарланма тăрăшмалла.

5. Чир çулсем иртнĕ май аталанать. Хĕрарăмсене чĕре чирĕсем арçынсенчен сахалрах канăçсăрлантараççĕ тесе шухăшлама хăнăхнă. Пĕр енчен ку чăнах та çапла. Хĕрарăмсене гормонсем – эстрогенсем – хӳтĕлеççĕ. Анчах та 45 çултан иртсен вĕсен шучĕ чакать, менопауза хыççăн юн тымарĕсене хӳтĕлемешкĕн çитми пулать. Çавăнпа аслă ӳсĕмри хĕрарăмсене те чĕре чирĕсем час-час канăçсăрлантараççĕ. 60-65 çула çитнĕ хĕрарăмсен юн пусăмне тĕрĕслесех тăмалла.

Антонина СЕРГЕЕВА хатĕрленĕ.

Ĕçме пăрахмалли «эмел»

«Ĕçнĕ, ĕçетĕп те», «пĕтĕм çĕр-шыв ĕçет». Çак сăмахсене Анатолий Квасов тăванĕсемпе пуçлăхĕсен умĕнче пĕр хутчен çеç каламан. Хăйне «симĕс çĕлен» ытамне лекесрен хăтарма больницăна вырттарассипе хăратма пуçласан эрех лавккисемпе ресторансен умĕпе тавра çулпа иртме пуçларĕ.

– Çăмăл автомашина е мотоцикл туянса пар, вара эрех черкки çине хăрах куçпа та пăхмăттăм, – терĕ вăл пĕррехинче мăшăрне.

– Эсĕ халĕччен икĕ-виçĕ машинăлăх та çӳхетнĕ кĕсйӳне, – татса хучĕ «килти прокурор». – Туянсан та пĕрремĕш юпа санăн пулĕ.

«Тĕрĕсех калать», – ĕнсине кăтăрт-кăтăрт хыçрĕ Анатолий «юпасемпе» çыхăннă пăтăрмахсене аса илсе. Мотоциклпа çӳреме ирĕк паракан документа çарта чухнех çывăх пĕлнĕ ГАИ инспекторĕ пулăшнипе илнĕччĕ. Тĕрĕссипе, ют çын «Уралĕпе» хӳмене çапăнса чутах урине хуçманччĕ вăл ун чухне. Салтак тумне хывсан та ялти тус-юлташĕ ăна хăйсен «Уралĕсемпе» «Ижĕсене» вăхăтлăха шанса паратчĕç.

Çуркуннехи канмалли кунсенчен пĕринче Анатолий Шупашкартан яла килчĕ. Шывшур типнине кура урама кам мотоциклпа, кам велосипедпа тухнă.

– Ял тавра пĕр-икĕ çаврăм тума «урхамахна» памăн-ши? – ыйтрĕ хуларан килнĕскер хăйĕнчен пр-икĕ çул çамрăкрах тăванĕнчен Димăран. – Документ пур ман.

– Ас ту, алă тормозĕ шанчăксăртарах, йăпăр-япăр чарайман, – асăрхаттарчĕ Дима ĕнерхи салтака.

– Э-э, кунашкал мар лару-тăрăва леккеленĕ, – вĕçкĕнленсе хускатрĕ транспорт хатĕрне Толя. Мотоцикл хăвăртлăха ӳстерсе вашмакрах сăртран аялалла ыткăнчĕ. Тăруках аптăраса ӳкнĕ «юлан утçă» тормоза пусма пикенчĕ, анчах ăна парăнтараймарĕ, юлашкинчен кăлт-калт сиккелесе çурхи шывпа тулнă пĕвене сикрĕ те бензин бакĕ таран лакса ларчĕ. Кĕçех çамрăксем икĕ «Ижпа» çыран хĕррине килсе çитрĕç, ларкăч çине урисене хуçлатса ларнă Анатолие вĕрен ывăтса пачĕç. Ăна вăл хыçалтан явалаcа çыхрĕ те икĕ «Иж» хăлхана çурасла кĕрлеме, хура-кăвак тĕтĕм кăларма пуçларĕç. Пĕвепе юнашар çурт хуçи урама чупса тухрĕ, чышкипе юна-юна кăшкăрать:

– Эй, çĕр çăтмансем, чĕпĕ кăларма ларнă хурсене шуйхататăр вĕт!

Кусем ун сăмахĕсене илтмĕш пулчĕç. «Урала» пĕверен туртса кăларчĕçех. Тольăран пылчăклă шыв тумлать. Чĕтреме ернĕскер, «çуттине» вĕрилентерсе ăш-чиккине чӳхесен тин больницăна вырттарассинчен çăлăнса юлчĕ. Çак хыпар теплерен арăмĕн хăлхине кĕнĕ. Эх, татрĕ вара упăшкин пур-çук «тĕкне», каламан сăмах хăвармарĕ пуль:

– Вĕçкĕн! Мĕн, хурт кĕчĕим? Автомашина туянасшăн тата...

– Курăн – туянатăп! Чи малтан – ĕçме ни, ни...

– Эх, калатăн та. Ун чухне леш тĕнчерен аслаçупа асаннӳ те чĕрĕлсе килĕç...

Ниçта та ĕçлемен Толя тепĕр ир япалисене пуçтарчĕ те Мускав облаçĕнчи «çĕнĕ вырăссенчен» пĕрин патне çурт-йĕр тума тухса кайрĕ. Платник те, газосварщик та çке-ха вăл. Çур çултан тăван килĕ умне вĕр-çĕнĕ «Жигулипе» килсе чарăнчĕ. Ăна тӳрех тус-юлташĕсем сырса илчĕç:

– Çăвас пулать, Толя, виçĕ çăлтăрлипех...

«Çĕнĕ вырăспа хутăш чăваш» ят илнĕ Толя Квасов вĕсене 100 тенкĕ тыттарчĕ.

– «Симĕс çĕленрен» хăтăлмалли эмеле хамах тупрăм. Çакă вăл! – терĕ «Жигулийĕ» енне пуçне сĕлтсе, «хурçă эмелне» хускатса кил хушшине кĕртсе лартрĕ.

■ **Александр МОКИН**

Криминал

Вăрра инçетре тытнă

Инçетри Омск облаçĕнче пурăнакан 32 çулти С. нумаях пулмасть Канаш районĕнче суд умне тăнă. Ăна çулталăк та сакăр уйăхлăха ирĕклĕхсĕр хăварнă. Мĕншĕн кунта айăпланă? Историйĕ хăйне евĕрлĕскер.

ШĔМĕн транспорт çинчи Чăваш лини пайĕн МИХсемпе çыхăну тытакан инспекторĕ Светлана Егорова пĕлтернĕ тăрăх – пĕлтĕрхи раштавра арçын «Мускав-Барнаул» пуйăспа çула тухнă. Канаш станцине çитеспе вакунра тепĕр пассажирăн, Алтай крайĕнчи Змеиногорск хулинче пурăнаканскерĕн, 30 пин тенкĕ укçине вăрланă.

Ĕç-пуçа Чăваш лини пайĕн следстви уйрăмĕ тĕпчесе уçăмлатнă. С. Мускавра ĕçленĕ. Анчах шалу тивĕçтермен пулас – килне таврăнма тухнă май çул çинче хушма услам тăвас тенĕ. Малтанах вакунри кӳршипе паллашнă, пĕрле эрех ĕçнĕ. Кайран вара С. çывăрса кайнă çĕнĕ пĕлĕшĕн шăлавар кĕсйинчен укçине кăларса илнĕ.

Çухату пирки пассажир урăлсан тин полицейскисене пĕлтернĕ. Ун чух пуйăс Свердловск облаçĕнчи Красноуфимск станцине çитнĕ ĕнтĕ. Анчах вăхăт чылай иртнĕ пулин те пакунлисем преступление уçса пама пултарнă. Чăн та, вăрра тытса чарсан унăн кĕсйинче укçа пулман ĕнтĕ – 5 пин тенкĕ çеç юлнă. Ыттине вăл пуйăсрах ĕçсе янă: вакун-ресторанра çынсене хăналанă, палламан-туман хĕрарăмсемпе тимлĕ пулнă – вĕсене çемçе теттесем туянса парнеленĕ. Шăпах çакăнпа усă курса вăл тӳрре тухасшăн пулнă: «Ман çумра укçа тупайман вĕт!» Çапах транспорт полицийĕн сотрудникĕсем унăн айăпне ĕнентерме материал çителĕклех пухнă та – арçын тинех тунма пăрахнă.

Следстви ĕçĕсене ирттерме Чăваш лини пайĕн следователĕсемпе оперативникĕсен айăпланакан тата шар курнă çынсем пурăнакан Алтай крайне, Омск облаçне çитсе килме тивнĕ. Апла пулин те ĕçе вĕçне çитернех, уголовлă ĕçе преступлени пулнă вырăнти суда, Канаш районĕн судне, тишкерме панă.

Тен, приговор çирĕпех те пулмастчĕ пуль, анчах С.-ăн биографийĕ ытла та «пуян». Административлă майпа айăпланă тĕслĕхсен шучĕ çук теме те юрать. 32-ре кăна пулин те уголовлă йĕркепе те нумай хут айăпланнă. Юлашки айăплавăн, пурлăх çаратнипе çыхăннăскерĕн, вăхăчĕ те иртмен-ха. Чăн-чăн рецидивист. Çавна май суд ăна ирĕкре хăварма пултарайман, çирĕп режимлă колоние ăсатма йышăннă. Паллах, вăрланă укçана та саплаштарма тивĕ.

■ **К.АНТОНОВ**

«Баксăн» тенкĕпе явап тытма тивет-тĕр

Раççей авторсен обществинчен ăс-хакăл харпăрлăхне хӳтĕлессине йĕркелекен саккун требованийĕсене уяманни пирки илнĕ информацие тĕпе хурса тĕп хулари Калинин районĕн прокуратури «Бакс» ООО /«Чабрец» чайхана» ресторан/ ĕç-хĕлне тĕрĕсленĕ.

Тĕрĕслев çирĕплетнĕ тăрăх – «Бакс» ОООн музыка хайлавĕсене халăх умĕнче янăратмашкăн лицензи килĕшĕвĕ çук, апла тăк вĕсене авторсем е патшалăхăн аккредитациленĕ организацийĕсем ирĕк памасăрах юрлаççĕ. Саккуна пăсни куç кĕрет – автор прависене пăсаççĕ.

Район прокуратури «Бакс» тĕлĕшпе услам илес тĕллевпе хайлавсемпе фонограммăсен экземплярĕсемпе саккуна пăсса усă курнăшăн КоАПăн 7.12 статйин 1-мĕш пайĕпе адмĕç пуçарнă. Штраф пулать-тĕр. Паллах, ăна «бакспа» мар, тенкĕпе тӳлеме тивĕ.

■ **Александр ТОЛСТОВ,**
Шупашкарти Калинин районĕн прокурорĕ

Реклама Пĕлтерӳ
Факс: /8352/ 28-83-70
E-mail: hypar2008@rambler.ru
Адрес: 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13-мĕш çурт, 316-мĕш пӳлĕм
Тел.: /8352/ 28-83-70, /8352/ 56-20-07

Саламлатпăр

Хаклă та юратнă аннене, таравват та ырă кăмăллă ĕçчен тăхлача – Шăмăршă районĕнчи Палтиелте пурăнакан <u>Зинаида Ивановна СВЕКЛОВАНА</u> – 50 çулхи юбилейпе чун-чĕререн саламлатпăр. Малашне те сулмаклă утăмсемпе хавхаланса утма çирĕп сывлăх, вăрăм ĕмĕр, иксĕлми вăй-хал, тулли телей сунатпăр.

<u>Хĕрĕ, кĕрӳшĕ, тăхлачи, тăхлачин амăшĕ, тетĕшĕн тата аппăшĕн çемйисем.</u>

Администрация Малокармалинского сельского поселения Ибресинского района Чувашской Республики информирует о наличии свободного земельного участка, распределяемого на праве аренды, сроком на три года из категории земель - земли сельскохозяйственного назначения:

Земельный участок с кадастровым номером 21:10:170101:570 площадью 35400 кв.м. по адресу: Чувашская Республика, Ибресинский район, Малокармалинское сельское поселение, для сельскохозяйственного производства.

Заявки принимаются в течение месяца со дня опубликования объявления по адресу: 429722 Чувашская Республика, Ибресинский район, с. Малые Кармалы, ул. Евсевьева, д.41, с 8-00 ч. до 17-00 ч. в рабочие дни.

Телефон: 8(83538) 2-74-19.
E-Mail: m_karmal-adm@ibresi.cap.ru

ПРОДАЮ

4.Пластиковые ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка - бесплатно. Т. 89875766562.

8.Гравмассу, песок, щебень, **торф,** кирп. бой, **керамблок,** керамзит. Пенсионерам, уч. ВОВ скидки. Т. 8-905-199-01-22.

12.Профнастил, металлочерепицу, **оцинковку** рул., листовую, **трубы** профильные, водостоки, **металлосайдинг.** Доставка. Т. 444433.

33.Гравмассу, песок, щебень, **керамзит.** Д-ка. Т. 89053465671.

66.Заборы кованые. Т. 89276689587.

73.ПРОФНАСТИЛ, металлочерепицу, сайдинг, водостоки. Скидки. Замер. Доставка. Монтаж. Т. 8-903-322-04-79.

75. Дымоходные трубы из нерж. стали. **Аргонная сварка:** медь, нержавейка. Т. 44-44-33.

124.Песок, щебень, гравмассу, керамзит, торф, кирп. бой, цемент. Т. 89033220479, 48-04-79.

172.Гравмассу, керамблок, **песок,** щебень. Д-ка. Т. 89023277585.

178.Гравмассу, песок, цемент. Д-ка. Т.: 89278497675, 89278497674.

249.БРУСЧАТКУ, плитку тротуарную, **керамзит, песок** в мешках. Замер. Доставка. Укладка. Т.: 8-903-322-04-79, 8-903-358-06-79.

253.КВАДРОЦИКЛ новый, бензиновый – 35000 руб. Т. 89276689839.

295.Навоз, торф. Т. 89613383011.

317.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, навоз. Дёшево. Доставка. Т. 89278502821.

323.Песок карьерный, речной; **гравмассу, щебень,** керамзит, асфальтную **крошку,** бетон, раствор всех марок. Недорого. Т. 8-961-340-93-05.

369.Гравмассу, песок речной, карьерн., **щебень.** Т. 89520269954.

372.Песок, гравмассу, щебень, торф, навоз, **керамзит.** Доставка. Т.: 8-960-308-08-54, 8-917-066-04-80.

408.Керамблоки 20х20х40 от производителя, **цемент** М-500. Т.: 36-26-23, 89033797768.

445.Крупнопанельный жилой дом с газовым отоплением, надворными постройками /пластиковые окна/, огород 30 с. Асфальт до дома. Цена договорная. А.: Марпосадский р-н, с. Астакасы. Т. 8-905-342-98-52.

РАБОТА

368.Требуются: сварщики, монолитчики, арматурщики, монтажники, плотники, разнорабочие, каменщики. Проживание, питание предоставляется. Оформление по ТК, соцпакет. Тел. /8352/ 37-85-75 /"АльянсГрупп"/.

385.Требуются плотники. Т. 483900.

УСЛУГИ

250.Кровельные, фасадные работы. **Монтаж** водостоков. Гарантия. Качество. Т. 89033220479.

ОАО «ГАЗПРОМ»

ФИЛИАЛЫ ООО «Газпром трансгаз Нижний Новгород»

ЧЕБОКСАРСКОЕ И ЗАВОЛЖСКОЕ ЛИНЕЙНЫЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ УПРАВЛЕНИЯ МАГИСТРАЛЬНЫХ ГАЗОПРОВОДОВ

УВЕДОМЛЕНИЕ

ЧЕБОКСАРСКОЕ И ЗАВОЛЖСКОЕ ЛИНЕЙНЫЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ УПРАВЛЕНИЯ МАГИСТРАЛЬНЫХ ГАЗОПРОВОДОВ УВЕДОМЛЯЮТ юридических и физических лиц, владеющих и обрабатывающих землю или (и) производящих работы на территории Чувашской Республики, что на территории Чувашской Республики находятся магистральные газопроводы (МГ), газопроводы-отводы (-перемычки, -лупинги, -резервные нитки, -шлейфы) и другие подземные объекты МГ (далее по тексту - газопроводы), эксплуатируемые под рабочим давлением до 75 кг/см^2. Глубина залегания газопроводов (от верхней поверхности трубопроводов) составляет не менее 0,8 метров.

«Правилами охраны магистральных трубопроводов», утв. ГГТН РФ 24.04.92 г. (внесены дополнения 23.11.94 г.), в целях обеспечения нормальных условий эксплуатации и исключения возможности повреждения газопроводов устанавливаются охранные зоны по 25 м (по суше) и 100 м (для подводных переходов) в обе стороны от оси любого газопровода.

Минимальное расстояние от газопроводов до объектов различного назначения установлено на основании СНиП 2.05.06-85* и для находящихся на территории Чувашской Республики газопроводов составляет от 100 метров до 350 метров.

В охранных зонах газопроводов запрещается производить всякого рода действия, могущие нарушить нормальную эксплуатацию трубопроводов, либо привести к их повреждению, в частности:

а) перемещать, засыпать и ломать опознавательные и сигнальные знаки, контрольно-измерительные пункты;

б) открывать люки, калитки и двери необслуживаемых усилительных пунктов кабельной связи, ограждений узлов линейной арматуры, станций катодной и дренажной защиты, линейных и смотровых колодцев и других линейных устройств, открывать и закрывать краны и задвижки, отключать или включать средства связи, энергоснабжения и телемеханики трубопроводов;

в) устраивать всякого рода свалки, выливать растворы кислот, солей и щелочей;

г) разрушать берегоукрепительные сооружения, водопропускные устройства, земляные и иные сооружения (устройства), предохраняющие трубопроводы от разрушения, а прилегающую территорию и окружающую местность - от аварийного разлива транспортируемой продукции;

д) бросать якоря, проходить с отданными якорями, цепями, лотами, волокушами и тралами, производить дноуглубительные и землечерпальные работы;

е) разводить огонь и размещать какие-либо открытые или закрытые источники огня.

В охранных зонах трубопроводов без письменного разрешения предприятий трубопроводного транспорта запрещается:

а) высаживать деревья и кустарники всех видов, складировать корма, удобрения, материалы, сено и солому, располагать коновязи, содержать скот, выделять рыбопромысловые участки, производить добычу рыбы, а также водных животных и растений, устраивать водопои, производить колку и заготовку льда;

б) сооружать проезды и переезды через трассы трубопроводов, устраивать стоянки автомобильного транспорта, тракторов и механизмов, размещать сады и огороды;

в) производить мелиоративные земляные работы, сооружать оросительные и осушительные системы;

г) производить всякого рода открытые и подземные, горные, строительные, монтажные и взрывные работы, планировку грунта.

Письменное разрешение на производство взрывных работ в охранных зонах трубопроводов выдается только после представления предприятием, производящим эти работы, соответствующих материалов, предусмотренных действующими Едиными правилами безопасности при взрывных работах;

д) производить геологосъемочные, геолого - разведочные, поисковые, геодезические и другие изыскательские работы, связанные с устройством скважин, шурфов и взятием проб грунта (кроме почвенных образцов).

Владельцы земельных участков не могут строить какие бы то ни было здания, строения, сооружения в пределах установленных минимальных расстояний до объектов системы газоснабжения; такие владельцы не имеют права чинить препятствия организации - собственнику системы газоснабжения или уполномоченной ею организации в выполнении ими работ по обслуживанию и ремонту объектов системы газоснабжения, ликвидации последствий возникших на них аварий, катастроф. (ФЗ от 31.03.1999 г. № 69-ФЗ «О газоснабжении в РФ»).

Органы исполнительной власти и должностные лица, граждане, виновные в нарушении правил охраны магистральных трубопроводов, газораспределительных сетей и других объектов систем газоснабжения, строительстве зданий, строений и сооружений без соблюдения безопасных расстояний до объектов систем газоснабжения или в умышленном блокировании либо повреждении, иных нарушающих бесперебойную и безопасную работу объектов систем газоснабжения незаконных действиях, несут ответственность в соответствии с законодательством Российской Федерации.

Здания, строения и сооружения, построенные ближе установленных строительными нормами и правилами минимальных расстояний до объектов систем газоснабжения, подлежат сносу за счёт средств лиц допустивших нарушения.

Материальный ущерб, нанесённый организации – собственнику системы газоснабжения в результате умышленного её блокирования или повреждения либо иных нарушающих бесперебойную и безопасную работу объектов систем газоснабжения незаконных действий, возмещается в установленном порядке виновными лицами или принявшими противоправные решения лицами.

При рассмотрении соответствующими органами ходатайства о предоставлении земельных участков для указанных целей место расположения объектов строительства должно предварительно согласоваться с ЛПУМГ. Перед началом работ необходимо получить письменное разрешение Чебоксарского ЛПУМГ и (или) Заволжское ЛПУМГ на производство работ в охранной зоне магистрального трубопровода. Производство работ без разрешения или по разрешению, срок действия которого истек, ЗАПРЕЩАЕТСЯ.

Получив разрешение на производство работ в охранной зоне магистрального трубопровода, необходимо до начала работ вызвать представителя Чебоксарского ЛПУМГ и (или) Заволжское ЛПУМГ для установления точного местонахождения трубопровода, определения его технического состояния и взаиморасположения с сооружениями проектируемого (строящегося) объекта. В процессе строительства необходимо письменно за 5 суток до начала уведомить Чебоксарское ЛПУМГ и (или) Заволжское ЛПУМГ о времени производства тех этапов работ, специально указанных в выданном разрешении при которых необходимо присутствие представителей Чебоксарского ЛПУМГ и (или) Заволжского ЛПУМГ.

По всем вопросам, относительно производства земляных работ в зонах газопроводов, обращаться по адресу:

429620, с.Красноармейское, Филиал ООО «Газпром трансгаз Нижний Новгород» – Заволжское ЛПУМГ, тел.: 8 (83530) 2-23-90, 2-22-50 или

428027, г.Чебоксары, пр. И.Яковлева, 25, Филиал ООО «Газпром трансгаз Нижний Новгород» – Чебоксарское ЛПУМГ, тел.: 8 (8352) 30-54-09, 30-54-22.

чăваш халăх хаçачĕ
ХЫПАР
УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ – ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН МИНИСТРСЕН КАБИНЕЧĔ, "ХЫПАР" ХАÇАТ РЕДАКЦИЙĔ
Федераци çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникацисен сферинчи надзор службин Чăваш Республикинчи управленийĕнче 2013 çулхи çу уйăхĕн 31-мĕшĕнче регистрациленĕ ПИ ТУ21-00281 №-пе регистрациленĕ.
"Хыпар" индексĕ – 54800, "Хыпар"-шăматкун" – 78353, "Çамрăксен хаçачĕ" – 54804, "Чăваш хĕрарăмĕ" – 11515, "Сывлăх" – 11524, "Кил-сурт, хушма хуçалăх" – 54806.

Директор-тĕп редактор А.П.ЛЕОНТЬЕВ
Номер редакторĕ Г.А.МАКСИМОВ
РЕДКОЛЛЕГИ:
М.М.АРЛАНОВ /тĕп редактор çумĕ-коммерци директорĕ/
А.П.ЛЕОНТЬЕВ / директор – тĕп редактор/
Г.А.МАКСИМОВ /тĕп редактор çумĕ/
С.Л.ПАВЛОВ /тĕп редактор çумĕ/
Н.Г.СМИРНОВА /культурăпа чăваш диаспорин пайĕн редакторĕ/
Ф.П.ЧЕРНОВ /яваплă секретарь – техника центрĕн пуçлăхĕ/
Дежурнăй редактор А.В.СЕРГЕЕВА

Адрес: 428019, ШУПАШКАР, ИВАН ЯКОВЛЕВ ПРОСПЕКЧĔ, 13, ПИЧЕТ ÇУРЧĔ, III ХУТ, "ХЫПАР".
ТЕЛЕФОНСЕМ
Редакци телефонĕсем:
56-00-67 – директор – тĕп редактор
56-33-64 – тĕп редактор çумĕ
56-04-17 – тĕп редактор çумĕ
62-08-62 – секретариат, яваплă секретарь
пайсем:
28-85-01 – общество пурнăçĕпе политика пайĕ
56-05-21 – журналист тĕпчевĕсен тата куçару пайĕ
56-08-62 – экономика пайĕ
56-03-04, 28-85-91 – социаллă пурнăçпа вĕренӳ пайĕ
56-08-61 – культурăпа чăваш диаспорин пайĕ
56-04-26, 28-85-87 – хроникăпа хамăр корреспондентсен пайĕ
28-82-91 – корректорсем
56-45-94 – фотокорреспондент
бухгалтери – 28-83-64
коммерци дирекцийĕ:
28-83-70 – рекламăпа пĕлтерӳсен пайĕ
56-20-07 – çырăнтарупа реализаци пайĕ
корр. пункчĕсем:
8-937-398-75-33 – Хĕрлĕ Чутай,
/8-835-38/ 2-18-02, 2-11-95 – Йĕпреç
28-85-71 – Чăваш Республикин Журналистсен союзĕн правленийĕ
hypar2008@rambler.ru
Ĕç кунĕ 8 сехет те 45 минутран пуçласа 17 сехет те 45 минутчен, шăмат кунпа вырсарни кунсăр пуçне.

Факс: /8352/ 28-83-70
Электрон почта: hypar@mail.ru

Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă, «Чăваш Ен» ИПК» АУО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13. 56-00-23 – издательство директорĕ.

РЕКЛАМĂПА ПĔЛТЕРӲСЕНЕ 316-мĕш пӳлĕмре йышăнаççĕ. Тел. 28-83-70.

Офсет пичечĕ. Калăпăшĕ 2 пичет листи. Рекламăпа пĕлтерӳсен чăнлăхĕшĕн вĕсене паракансем яваплă.

Хаçатри рекламăсăр тӳлевлĕ информаци материалĕсем "Реклама çинчен" федераци саккунĕн 2 ст. килĕшӳллĕн **"Аталану çулĕпе", "Ят-сум", "Ĕç тата çын", "Самана таппи", "Компетентлă"** рубрикăсемпе пичетленеççĕ.

Пичете графикпа 21 сехетре алă пусмалла, 20 сехет те 45 минутра алă пуснă.

Тираж 7481. Заказ 2269.